

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**VÝVOJ VZTAHU ZAHRANIČNÍ POLITIKY RUSKÉ FEDERACE VŮČI
OBSE**

Bc. Lukáš Nesrovnal

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**VÝVOJ VZTAHU ZAHRANIČNÍ POLITIKY RUSKÉ FEDERACE VŮČI
OBSE**

Bc. Lukáš Nesrovnal

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucí práce PhDr. Magdaléně Leichtové PhD. za cenné rady, které mi pomohly zpracovat danou problematiku.

Obsah

1 Úvod	1
2 OBSE	5
2.1 Struktura	5
2.2 Činnosti	6
2.3 Historie	7
2.4 Lidská práva a OBSE	8
2.5 Charakteristika OBSE	9
2.6 Hlasování	10
2.7 Právní postavení	12
2.8 Lidská dimenze	13
2.9 Vídeňský mechanismus lidské dimenze	14
2.10 Moskevský mechanismus lidské dimenze	15
2.11 Závazky lidské dimenze	16
2.12 Opatření KBSE/OBSE	17
2.13 Dopad KBSE/OSCE	21
2.14 Rusko a lidská dimenze v nedávné minulosti	22
3 Rusko a evropská identita	24
4 Rozpad SSSR, reformy nového Ruska a pomoc západních struktur	28
5 Role OBSE a Ruska v konfliktech v Moldávii a Estonsku	31
5.1 Rusko a 14. armáda	31
5.2 OBSE v Moldávii	35
5.3 Ruský vliv na činnost OBSE v Moldávii	39
5.4 Estonsko a pozice Ruské federace	40
5.5 Role OBSE v Estonsku	46
5.6 OBSE a Rusko v rozdílných situacích v Moldávii a Estonsku	49
6 OBSE v občanské válce v Gruzii	52
7 OBSE v čečenském konfliktu	58

7.1 Volební rozpory RF a OSCE	61
8 Ruské a OBSE působení v Bělorusku	65
8.1 Ruský vliv na činnost OBSE v Bělorusku.....	66
9 Úspěchy a výzvy OBSE na Ukrajině	69
9.1 Pozorovatelská mise OBSE u ukrajinských voleb	70
9.2 Další aktivity a plány do budoucna OBSE na Ukrajině	72
9.3 Ruský element v aktivitách OBSE na Ukrajině.....	73
10 Ruská federace a její závazky v politicko-vojenské dimenzi OBSE.....	75
10.1 Příčiny ruské nespokojenosti	76
10.2 Ruská vize kontroly zbraní v rámci OBSE	78
10.3 Neshody kvůli dohodě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě	79
10.4 Shrnutí Ruské federace a politicko-vojenské dimenze OBSE.....	82
11 Závěr	83
12 Seznam zkratk.....	86
13 Přílohy	87
14 Seznam literatury	88
15 Resumé	101

1 Úvod

Na počátku 90. let došlo k zásadní proměně mezinárodního systému z důvodu ukončení bipolární konfrontace a rozpadem Sovětského svazu. Následkem těchto událostí se etablovalo značné množství nových suverénních států. Došlo také ke změně v bezpečnostních organizacích. Když byla bezpečnostní organizace východního bloku rozpuštěna, zatímco Severoatlantická aliance byla zachována, nastává v Evropě nepoměrný stav v bezpečnostních organizacích. V této době získává na důležitosti Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, která se snaží být pan-evropskou bezpečnostní organizací a přijímat nově vzniklé státní útvary a pomáhat v řešení vzájemných sporů. Cílem této práce není obsáhnout poměrně dlouhou historii této organizace, nicméně k pochopení problematiky je nutné alespoň částečně uvést strukturu, agendu, rozhodovací procesy a cíle této organizace. Ze stejného důvodu se musíme alespoň zběžně pozastavit nad debatami a procesy, které probíhaly v Rusku po rozpadu Sovětského svazu a které značnou mírou determinovaly zahraniční politiku Ruské federace a to včetně přístupu k KBSE/OBSE. Primárním cílem je na jasných příkladech kooperace popř. konfrontace v rámci řešení sporů zjistit jakým způsobem se vyvíjí zahraniční politika Ruské federace vůči Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Práce bude členěna do tří hlavních bloků. První si klade za cíl seznámit nás s Konferencí/Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, charakteristikou této organizace a představit nám důležité elementy, které jsou podstatné pro naši práci. Druhý blok nám poskytne background ohledně situace v Rusku po rozpadu Sovětského svazu a debaty, které ovlivňovaly směřování nově samostatného aktéra. Třetím a nejzásadnějším blokem bude analýza konfliktů, kde sehrály významnou

roli právě Ruská federace a OBSE. V každém tomto konfliktu se zaměříme na postoje, postupy a cíle jak OBSE, tak Ruska, pokud tedy byly rozdílné. Pokusíme se najít jejich společné postoje, ale i případně protichůdné postupy. Naším cílem tedy bude snaha o pochopení vztahu Kremlu a OBSE za pomoci zkoumání jednotlivých vzájemných interakcí v době po rozpadu Sovětského svazu až do nedávné minulosti. Po zhodnocení přístupů obou stran se pokusíme nelézt vhodnou deskripcí jejich vzájemného vztahu.

Hlavním důvodem ke zpracování tohoto tématu je, dle autorova názoru, chybějící komplexní analýza, která by se zabývala vývojem vzájemných vztahů OBSE a Ruské federace na pozadí konfliktů, v nichž byli oba aktéři zainteresováni a které neprobíhaly pouze v 90. letech, ale také v nedávné minulosti a některé z nich ovlivňují evropskou bezpečnostní politiku dodnes.

Jak již bylo výše zmíněno, práce začne strukturou, krátkou historií a činnostmi OBSE. Následovat bude krátké seznámení se způsobem hlasování, právním postavením a lidskou dimenzí OBSE. Na závěr bloku věnujícímu se OBSE se podíváme ještě krátce na dopady působení OBSE a na nedávnou aktivitu Ruské federace v rámci lidské dimenze OBSE.

V další kapitole zmíníme debatu ohledně evropské identity Ruska, která se vede již opravdu velmi dlouhou dobu a ovlivňuje směřování Ruské federace v rámci evropských struktur.

Současně nelze vynechat dopady rozpadu Sovětského svazu a následujících reforem probíhajících v této velmoci. Musíme se také zmínit o aktivitách západních struktur, které se snažili pomoci s etablováním nového aktéra.

V další kapitole se již soustředíme na roli OBSE a Ruska v konfliktech v Estonsku a Moldávii. Oba případy mají několik společných jmenovatelů,

z tohoto důvodu je umístíme do jedné kapitoly a zkusíme najít důvody úspěchů nebo případných neúspěchů v působení OBSE, Ruska a také v jejich vzájemných vztazích a kooperaci.

Dále bude následovat angažmá OBSE v občanské válce v Gruzii. Na oblast Kavkazu je Ruská federace obzvláště citlivá, proto nelze konflikt v Gruzii vynechat. Ze stejného důvodu se podíváme na roli OBSE v čečenském konfliktu a částečnou konfrontaci mezi OBSE a Moskvou, která posléze nastala.

Následovat bude kapitola zabývající se Běloruskem. Tento stát má tradičně silné vazby na svého většího východního souseda. I z tohoto důvodu vytvořilo Bělorusko Svaz společně s Ruskou federací. Ale Minsk měl taktéž několik sporů s Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Poté se soustředíme na běloruského jižnějšího souseda. Zde, na Ukrajině, se zaměříme nejdříve na široké spektrum činností OBSE, která zde prováděla. Také zmíníme plány na další působení v této zemi. Vzhledem k tématu práce nemůžeme opomenout ruský faktor na toto působení. To je signifikantního charakteru, jelikož Ruská federace vidí v Ukrajině oblast svého zájmu nejen z ekonomických a politických důvodů, ale i z důvodů historických.

V poslední kapitole se podíváme na závazky Ruské federace v rámci politicko-vojenské dimenzi OBSE. Naším primárním zájmem bude především problematika kontroly zbrojení. A to hlavně neshody mezi zúčastněnými aktéry, tedy OBSE a Ruské federace. Ty nastaly především z důvodu nenalezení společné řeči o Dohodě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě.

Vzhledem k povaze tématu bude použito pouze malé množství českých publikací a většina zdrojů bude v anglickém jazyce, případně ruském. Práce bude ve velké míře využívat primárních zdrojů, a to především

oficiální dokumenty Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Hojně bude také využíváno odborných článků.

V práci bude také docházet k účelovému zaměňování názvu „Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě“ a "Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě". A to především z důvodu našeho primárního zaměření na OBSE, časté střídání v názvu, by zbytečně mátló čtenáře. V případech, kde je potřeba explicitně zdůraznit, že se jedná o Konferenci, se samozřejmě použije původní název.¹

Metodologií použitou v práci bude diachronní komparativní analýza a komparace analogických situací. Objekty naší komparace bude, jak je nasnadě, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Ruská federace a místa jejich konfliktu nebo případné spolupráce. Kritéria výběru těchto míst byla zvolena podle významnosti jejich dopadu na vzájemný vztah a budeme je považovat za menší analogické komparace. Časová osa našeho zkoumání nebude zcela symetrická. Jelikož z důvodů pochopení fungování Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, nahlédneme krátce do jejího vzniku a postupné transformace z Konference pro bezpečnost i spolupráci v Evropě. Primárně se ale soustředíme na dobu, která nastala po rozpadu Sovětského svazu. Tato doba přinesla zvýšenou frekvenci interakce mezi OBSE a Ruskou federací na několika úrovních, která bude našim hlavním zájmem. Interakce mezi těmito aktéry pokračuje až do dnešních dnů, naším stropem ale bude nedávná minulost, kterou jsme již schopni relevantně reflektovat.

¹ Tento model je převzat od Rachel j. Brett, přednášející na University of Essex, která publikuje o OBSE

2 OBSE

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě je světově největší bezpečnostně zaměřenou organizací. Tuto organizaci tvoří na 56 suverénních států z Evropy, Asie a Severní Ameriky. Do její agendy však spadá i velké množství více či méně příbuzných témat. Slouží jako jednací fórum, poskytuje prevenci konfliktů, poskonfliktní rekonstrukci, kontrolu obchodu se zbraněmi, security building. Značnou pozornost také věnuje lidským právům, ochraně práv menšin, protiteroristické spolupráci, demokratizaci států a také řadě dalších ekonomických a ekologických témat. Krizovým managementem a participací na svých misích vytváří tlak na politiky z různých zemí, aby společně kooperovali skrze hustou síť misí a činností, které tato organizace má ve své agendě.²

2.1 Struktura

Nejvyšší politický orgán Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě je vrcholová schůzka hlav států nebo předsedů vlád. Tyto schůzky jsou plánované, nicméně nepravidelné, konané podle potřeby. Dalším vysokým rozhodovacím orgánem je Rada ministrů. Ta se schází pravidelně na konci kalendářního roku. Jako pravidelný rozhodovací orgán slouží schůzky velvyslanců Stálé rady, které se konají pravidelně každý týden ve Vídni, sídle OBSE. Post předsedy Stálé rady je rotující, drží ho ministr zahraničí předsedajícího státu. Ten také předsedá Radě ministrů. Mezi povinnosti předsedy patří koordinace činnosti, zastupování organizace navenek, dohled nad činnostmi související s předcházením konfliktů, řešením krizí a poskytování postkonfliktní rekonstrukce. Předsednictví se střídá každý rok a předsedající ministr má k ruce

² OSCE (2011). Who we are [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/who>>

předcházejícího ministra a toho, který byl vybrán na další rok. Společně tvoří takzvanou Trojku. Tato instituce byla formálně ustanovena v roce 1992 v Helsinkách.³ Organizace má kromě hlavního sekretariátu ve Vídni také kanceláře v Kodani, Praze, Varšavě a Ženevě. Nejstarší institucí Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě je Úřad pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR), který byl založen na summitu, který se odehrál v roce 1990 v Paříži. ODIHR má sídlo ve Varšavě a mezi jeho hlavní pole působnosti patří monitoring voleb, lidská práva, snaha o demokratický vývoj, tolerance a nediskriminace, podpora právního státu a řešení problémů Romů. Od svého vzniku se podílel ODIHR na pozorování více než 150 voleb a referend.⁴ V roce 2004 se dokonce účastnil mise i mimo svoji přirozenou zónu působnosti - pomáhal dohlížet na volby v Afghánistánu.⁵

2.2 Činnosti

Mezi hlavní pole působnosti Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě patří, jak název napovídá, bezpečnost. Ta se však týká mnoha aspektů, které dělí organizace do tří dimenzí. 1) politicko-vojenské 2) ekonomické a environmentální 3) lidská bezpečnost.⁶ Každá tato dimenze pojímá několik témat, např. pro politicko-vojenskou dimenzi jsou

³ OSCE (2011). Overview [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/cio/45639>>

⁴ OSCE (2011.) Office for Democratic Institutions and Human Rights [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr>

⁵ OSCE/ODIHR (2009). Deploys expert team to support Afghanistan elections, OSCE [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/51203>

⁶ OSCE (2011). What we do [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/what>>

příznačná témata jako kontrola zbrojení, kontrola hranic, prevence konfliktů, apod.

2.3 Historie

Vznik Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě sahá až do roku 1973, kdy se konala Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Jednání o vzniku podobného uskupení se vedla již dlouho, nicméně až v tuto dobu našly společnou řeč oba tábory, jež rozdělávaly za studené války Evropu. Sovětský svaz viděl v této konferenci příležitost, jak si udržet status quo ve východní Evropě, uchovat si zde svůj vliv a potvrdit neměnnost hranic,⁷ zatímco Západ nahlížel na konferenci jako na způsob, kterým lze snížit napětí a zlepšit situaci obyvatel východní Evropy v oblasti lidských práv. Pro státy, jež byly neutrální, představovalo KBSE platformu pro vyjádření svých názorů oběma ideologickým táborům a pro možnost zmírnit napětí.⁸ (Oficiální datum vzniku KBSE se udává 1. srpen 1975, kdy byl podepsán takzvaný Helsinský závěrečný akt. Ten vytvořil deset základních principů chování států mezi sebou a vůči svým občanům.⁹) Po zhroucení sovětského bloku byla znát potřeba změny také pro KBSE. První krůček ke změně představovala v roce 1990 Pařížská charta pro novou Evropu, které vyznačovala nový směr, kterým se organizace vydá. Až do roku 1990 fungovala Konference na principu setkání a konferencí. V Paříži však vznikla iniciativa, která měla zřídit trvalé instituce, s jejichž pomocí bude moci lépe reagovat na historické změny probíhající v Evropě a získá

⁷ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 669

⁸ Tamtéž

⁹ OSCE (2011). Who we are, History, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/who/87>>

operační schopnost.¹⁰ 1. ledna 1995 došlo k přejmenování KBSE na OBSE a vytvoření formálního sekretariátu, vedoucí rady a dalších institucí.¹¹ V této době, přesněji v první polovině devadesátých let, byl také zaznamenán velký nárůst nových členů následkem rozpadání dosud existujících celků (Československo, Jugoslávie apod.). Zároveň se společně s rozpadem Varšavského paktu začínalo mluvit o KBSE jako bezpečnostní organizaci, která bude hrát velmi důležitou roli. Všechny tyto radikální a historické změny měly za příčinu proměnu diskusního fóra v organizaci s pevnými institucemi a orgány.¹²

2.4 Lidská práva a OBSE

Od přijetí Helsinského závěrečného aktu prošla Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dříve Konference) řadou změn - institucionálních, strukturálních, v procesech rozhodování apod. Ale již od dob vzniku organizace až do dnešních dnů můžeme pozorovat kontinuální zainteresovanost v oblasti lidských práv. V posledních letech patří k největším úspěchům OBSE právě politika v oblasti lidských práv, a to především v oblasti národnostních menšin.¹³

¹⁰ OSCE (1990). Charter of Paris For New Europe [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/39516>

¹¹ OSCE (2011). Who we are, History, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/who/87>

¹² Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 670-71

¹³ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 669

2.5 Charakteristika OBSE

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě používá poněkud výstřední terminologii, oproti většině mezinárodních organizací. Z tohoto důvodu se podíváme na, pro nás nejvíce zásadní, terminologické deviace, jež odlišují terminologii OBSE oproti ostatním organizacím podobného charakteru. Není naším cílem rozebírat zde do detailu všechny lingvistické odchylky, ale zaměříme se na termíny, s kterými budeme v textu nadále pracovat a které budeme někdy i zaměňovat s obecně používanými termíny.

Členské státy nenazývá členskými státy, nýbrž participujícími státy. A to z důvodu, že nemá právní kostru ani zakládající smlouvu jako ostatní regionální nebo mezinárodní organizace, např. Evropská unie nebo Organizace spojených národů. Helsinský závěrečný akt, jakožto zakládající dokument, je pouze prohlášení o zásadách.¹⁴ Namísto výrazu „lidská práva“ používá OBSE termín „lidská dimenze“. Tento termín vznikl spojením konceptu „lidského kontaktu“ z Helsinského závěrečného aktu a konceptu lidských práv. Po fúzi těchto dvou termínů ve Vídni roku 1989 vznikl „Mechanismus lidské dimenze“. Termín lidský rozměr se používá k popisu souboru norem a činnosti související s lidskými právy, demokracií a právním státem. Ty jsou považovány v rámci OBSE za jeden ze tří dimenzí bezpečnosti, spolu s politicko-vojenskými, ekonomickými a ekologickými rozměry. Termín také ukazuje, že normy OBSE v této oblasti pokrývají širší oblast než je tradiční oblast lidských práv.¹⁵

¹⁴ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 672

¹⁵ OSCE (2005). OSCE Human Dimension Commitments, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/odihr/elections/16363>>

2.6 Hlasování

V Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě platí hlasovací pravidlo již od dob Konference, které zaručuje všem participujícím státům rovný hlas. Pro malé státy bylo toto pravidlo velmi lákavé, protože jejich hlas měl stejnou váhu jako hlas velkých mocností (jako jsou např. Spojené státy). Toto pravidlo bylo také velmi atraktivní pro neutrální státy, které nebyly v době studené války součástí ani jednoho soupeřícího bloku a byly většinou z diskusí ohledně bezpečnosti vyloučeny, nebo se pohybovaly na okraji této debaty.¹⁶ Dalším pravidlem hlasovací procedury je zásada, že všechny hlasující státy participující na konferenci jsou suverénní a nezávislé a jsou si rovné. Na Konferenci by se nemělo zohledňovat členství ve vojenských organizacích. Toto pravidlo bylo přijato z iniciativy Rumunska, které bylo jakýmsi „individualistou“ v rámci východního bloku.¹⁷

Vzhledem k faktu, že státy jsou si rovné, je potřeba k rozhodování nutné dosáhnout konsensu. Není zde uplatňováno právo veta nebo rozhodnutí většinou. Z tohoto pravidla se vyčleňují pouze čtyři výjimky. Poprvé se jednalo o situaci v roce 1991, kdy třináct států svolalo krizové setkání na úrovni ministrů z důvodu možného narušení míru, bezpečnosti a stability. Sovětský svaz toto setkání blokoval, jelikož se jednalo o ohrožení, které představovaly jeho pokusy o udržení kontroly nad Litvou a Lotyšskem. Během následujících dvou týdnů bylo toto pravidlo použito ještě jednou

¹⁶ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 673

¹⁷ OSCE (1973). Final Recommendations of Helsinki Consultations [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40213>

vůči Jugoslávii.¹⁸ Druhou výjimkou bylo ustanovení „konsensus minus jeden“ z roku 1992, kdy v případě "jasného, hrubého a neoprávněného" porušení pravidel KBSE mohou státy započít nezbytná politická jednání, aniž by měly souhlas státu, o nějž se jedná. Tato výjimka se opět stahovala k situaci v Jugoslávii.¹⁹ Třetí výjimka je takzvaná Moskevská lidská dimenze, která stanovuje podmínky, za kterých je možné vyslání mise do státu, který by s tím nesouhlasil.²⁰ Poslední možností je „Konsensus minus dva“, který je téměř totožný jako „Konsensus minus jedna“ s tou odlišností, že zahrnuje obě strany sporu.²¹ Způsob rozhodování „Konsensus minus dva“ je samozřejmě důvodem ke kritice mnoha aktérů, ačkoliv shoda hraje velmi podstatnou roli. V době studené války nebyl Sovětský svaz ochoten přijmout systém hlasování, kdy by mohl být přehlasován, stejně jako malé státy chtěly zamezit možnosti přehlasování jejich hlasu. Právě potřeba nalezení shody vyžaduje od států jednání, což je jedna z výhod tohoto způsobu rozhodování. Zároveň při konsensu je přijetí závazku snazší, jelikož žádný ze států nemůže použít argumentaci, že byl přehlasován a jeho pohled na věc byl přehlížen. Druhou stranou mince je pak možnost, že jeden stát zablokuje

¹⁸ OSCE (1991). First Meeting of the Council, Summary of Conclusions Statement on the Situation in the Yugoslavia [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40234>

¹⁹ OSCE (1992). Prague Meeting of the Council, Summary of Conclusions [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40270>

²⁰ tamtéž

²¹ OSCE (1992). Summary of Conclusions of the Stocholm Council Meeting [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40342>

jednání a zpochybní to, na čem se ostatní státy shodly. Proto je přínos tohoto způsobu hlasování nejistý.²²

2.7 Právní postavení

Všechny dokumenty, včetně Helsinského závěrečného aktu, nejsou vzhledem k povaze KBSE/OBSE právně závazné kromě tří dohod. A to „Dohody o konvenčních ozbrojených silách v Evropě“²³, „Dohodě o otevřené obloze“²⁴ a „Úmluvě o smírčím a rozhodčím řízení v rámci KBSE“.²⁵ Všechny ostatní KBSE/OBSE dokumenty jsou pouze politicky závazné, ačkoliv se můžeme setkat s argumenty, že se Helsinský závěrečný akt stal zvykovým právem mezinárodního práva. Participující státy se tedy necítí vázány dokumenty KBSE/OSCE, nicméně je platným faktem, že prostě považují za „čest“ ctít rozhodnutí, na kterém se dohodly i bez dalších ratifikací. Právě rovnost při rozhodování a schvalování má přímý dopad na tento stav. Tento pozitivní trend je dobře vnímán, například pokud ho komparujeme s Komisí pro lidská práva Organizace spojených národů.²⁶ Ačkoliv jsou dokumenty pouze politicky závazné,

²² Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 675

²³ OSCE (1990). Treaty of Conventional Armed Forces in Europe [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/library/14087>

²⁴ OSCE (1992). Treaty of Open Skies [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/library/14127>

²⁵ OSCE (1992). Convention on Conciliation and arbitration within the Conference on Security and Co-operation in Europe [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.cvce.eu/content/publication/2003/8/20/1fe0e56d-0834-410f-a947-1df3e30e245e/publishable_en.pdf

²⁶ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 676

mohou sloužit i jako inspirace vnitrostátních legislativních předpisů. Příkladem může být bilaterální dohoda mezi Maďarskem a Rumunskem, ve které se zavázali brát jako právně závazné všechny závazky OBSE týkající se práv a ochrany národnostních menšin.²⁷

2.8 Lidská dimenze

Podíváme-li se do minulosti, lidská dimenze vznikla až po sérii vídeňských jednání mezi roky 1986-1989. Předtím danou oblast zastupovala část Helsinského závěrečního aktu „Spolupráce v humanitárních a dalších oblastech“, která zahrnovala oblasti slučování rodin, svatby mezi státními příslušníky různých států, cestování z osobních nebo obchodních důvodů stejně jako zajišťování transhraničního toku informací nebo spolupráci v oblasti kultury a vzdělání. Dnešní lidská dimenze zahrnuje to, co si obvykle představíme pod pojmem lidská práva s rozšířením o demokracii a právní stát. Popis lidské dimenze ve vídeňském dokumentu se skládá ze „*závazků přijatých závěrečným aktem KBSE a dalších dokumentů týkající se respektování všech lidských práv a základních svobod, lidských kontaktů a dalších záležitostí souvisejících s humanitárním charakterem.*“²⁸ KBSE/OBSE mají v oblasti lidské dimenze však nelehký úkol, vzhledem k nejasnému mandátu. A to i přesto, že v Helsinském závěrečném aktu je jeden z deseti principů věnován lidským právům. Je to sedmý princip „*Respektování lidských práv a základních svobod*“.²⁹ Toto je jedna ze slabostí OBSE jako lidsko-právní organizace, protože je koncipována na

²⁷ CEDIME-SE (2001). Minorities in Southeast Europe: Hungarians of Romania str.44

²⁸ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 677

²⁹ OSCE (2011). Who we are, Signing of the Helsinki Final Act [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/who/43960>

mezistátním principu a jednotlivci nebo nevládní organizace nemají přístup k jejím nástrojům. Pouze nepřímo mohou sloužit pouze jako zdroj informací nebo nátlakové nástroje. To je rozdíl od další významné mezivládní organizace, OSN, kde nevládní organizace mají přístup k jejím nástrojům. Některé státy OBSE na tento stav poukazují a kritizují ho.³⁰

2.9 Vídeňský mechanismus lidské dimenze

Mezi závazky států, které podepsaly Závěrečný akt a další dokumenty KBSE patří respektování všech lidských práv a základních svobod. Státy shledaly nutnou potřebu vylepšení implementace těchto závazků a jejich spolupráci v této oblasti. Proto vznikl Vídeňský mechanismus.³¹

Tento systém byl schválen ve Vídni roku 1989 za účelem vytvoření mechanismu, který by poskytoval prostředky pro hledání a řešení sporů ohledně přestupků proti závazkům lidské dimenze. Tento mechanismus poskytuje čtyřstupeňový mezivládní proces, který má případné spory řešit. Prvním stupeň zajišťuje výměnu informací a poskytování odpovědí na otázky vztahujících se k lidské dimenzi.³² Druhý stupeň se týká bilaterálních schůzek a také zkoumání otázek vztahujících se k lidské dimenzi včetně specifických případů, se snahou nalezení řešení. Třetí stupeň poskytuje státům možnost k tomu, aby případy zmíněné v prvním a druhém stupni představily dalším participujícím státům. A čtvrtý stupeň rozšiřuje možnosti státu poskytovat ostatním další informace o

³⁰ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 678

³¹ OSCE (2005). OSCE Human Dimension Commitments, Volume 1, Thematic compilations, Published by ODIHR, str. 12

³² OSCE (2005). OSCE Human Dimension Commitments, Volume 1, Thematic compilations, Published by ODIHR, str. 13

problémech, které byly již zmíněny v nějakém jiném stupni, i na dalších schůzkách. A to včetně podrobností a specifických případů.³³

Ačkoliv byl tento mezivládní mechanismus značně limitován a byl v platnosti prakticky pouze dva roky (viz níže), byl použit přibližně ve sto deseti případech. A to z větší části během roku 1989, kdy tento mechanismus využívaly země Západu proti zemím z východního bloku.³⁴

2.10 Moskevský mechanismus lidské dimenze

Jako doplnění vídeňského mechanismu byl v roce 1991 zaveden takzvaný moskevský mechanismus. Ten zanechal předchozí proceduru nedotčenou a pouze přidal možnost jednostranného šetření nezávislými experty. Tento mechanismus vstoupil v platnost v roce 1992 a umožňuje vyslat do země pozorovatele v případě, že země, která by měla experty přijmout, nereaguje na požadavky organizace. Nebo alespoň jedna země není přesvědčena jejími argumenty a sežene si ke svému postoji podporu dalších alespoň pěti států. Následně může být mise do vyšetřované země vyslána. Jak již bylo dříve zmíněno, tento mechanismus je jeden ze vzácných případů, kdy KBSE/OBSE nemusí hledět na pravidlo shody. Zároveň zahrnuje do KBSE/OBSE nestátní element v podobě nezávislých expertů.³⁵ S prvním pokusem o použití tohoto mechanismu přišla Ruská federace v roce 1992, kdy chtěla nechat prozkoumat KBSE nový estonský zákon zabývající se občanstvím. Rusko ale nenašlo dostatečnou podporu a tento princip nebyl uplatněn. Poprvé byl přiveden

³³ OSCE (2005). OSCE Human Dimension Commitments, Volume 1, Thematic compilations, Published by ODIHR, str. 13

³⁴ Bloed, A. (1993). Monitoring the CSCE Human Dimension: In Search of Its Effectiveness, str. 72-73

³⁵ OSCE (1991). Document of the Moscow Meeting of the Conference on Human Dimension of the CSCE [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/14310>

do praxe na žádosti Moldávie a Estonska v roce 1993. Estonsko se pokusilo uplatnit moskevský mechanismus s velmi podobnou argumentací jako Rusko (nový zákon o občanství). Tento dvojí přístup může být výhodný, jelikož předchází ukvapenému vyslání mise.³⁶ Další použití mechanismu bez konsensu se odehrálo na žádost Spojeného království, a to z důvodu vyšetřování útoku na neozbrojené civilisty v Bosně a Chorvatsku. Další misí na principu moskevského mechanismu byla Moldávie (viz dále). Následující byla mise na území Jugoslávie.³⁷ Tato mise označila zločiny za zvěrstva a doporučila zřízení válečného tribunálu. Poslední pokus na užití moskevského mechanismu byl proveden Spojenými státy v roce 1993, kdy se pokusily pozvat misi do Uzbekistánu, ale po zamítnutí popřely, že by se jednalo o snahu použití zmíněného mechanismu, ale o ad hoc snahu.³⁸

2.11 Závazky lidské dimenze

V mnoha aspektech je Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě aktérem, který vytváří standardy v oblasti lidských práv. Ve srovnání s lidsko-právní agendou Spojených národů nebo Rady Evropy musíme konstatovat, že KBSE/OBSE má agendu v tomto směru definovanou do největších detailů, zahrnujících standardy používání mateřského jazyka, zajištění vzdělání, svobodu mezi asociacemi uvnitř jednoho státu i příhraničně, atd.³⁹ Je ale potřeba se podívat i na jisté

³⁶ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 682

³⁷ Glover, A. (1995). The Human Dimension of OSCE, Helsinki Monitor, str.34

³⁸ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 683

³⁹ OSCE (1990). Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on Human Dimension of the CSCE [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/19394>

problémové části této agendy. A tím je například již zmiňované jednohlasné schvalování. Proto je pro organizaci velmi těžké se shodnout např. na zrušení trestu smrti. Ten si pro období míru v roce 1991 na moskevském setkání lidské dimenze přála většina států. Nicméně vzhledem k odporu Spojených států a Spojeného království se tento zákaz nepodařilo prosadit, což pravděpodobně mělo za následek znovuzavedení trestu smrti v některých východoevropských zemích.⁴⁰ KBSE/OBSE si také může připsat k dobru rozšíření vnímání jistých aspektů lidských práv, kdy bylo za velkého přispění KBSE/OBSE dosaženo cíle, aby lidská práva nebyla exklusivní dominantou států, jakožto jejich vnitřní záležitosti. Tento posun v legitimitě byl velmi zásadní, neboť na něj dříve často některé státy odkazovaly (Sovětský svaz apod.).⁴¹

2.12 Opatření KBSE/OBSE

A) Mise

Prvním krokem v činnosti je vyslání mise do nově přijatých států. Tento zvyk začal misí v roce 1991 do Albánie. Jednalo se o krátkou návštěvu, která měla za úkol doplnit informace o dané zemi a připravit podklady pro případné další reakce ze strany KBSE/OBSE, ke kterým by případně přistoupila. Tedy ohodnotit situaci a podat o ní zprávu KBSE/OBSE.⁴²

⁴⁰ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 685

⁴¹ Tamtéž, str. 686

⁴² Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 687

B) Dlouhotrvající mise

Velkým krokem vpřed bylo ustanovení takzvaných dlouhotrvajících misí. Ty po zhodnocení situace neodcházely, ale zůstaly v zemi, do které byly vyslány. První takové mise byly do Kosova, Sandžaku a Vojvodiny.⁴³ Ideou misí bylo, že monitorování zahraničními pozorovateli bude odrazovat od porušování lidských práv a pomůže pozitivně působit proti zhoršování situace. Bohužel, mise byly brzy ukončeny, jelikož Bělehrad jejich pokračování odmítl. Technicky vzato, byly tyto mise z roku 1993 jedinými dlouhotrvajícími misemi KBSE/OBSE. Nicméně toto označení se stalo charakteristické pro následné mise, přestože jejich trvání bylo krátké.⁴⁴

Ať již byl důvod ustanovení misí jakýkoliv, staly se běžnou součástí agendy KBSE/OBSE. Mezi roky 1992 a 1995 byly ustanoveny dlouhotrvající mise v Makedonii, Bosně, Gruzii, Čečensku (zde se s ohledem na citlivost Ruské federace používalo označení „OBSE asistenční skupina“), Estonsku, Litvě, Moldávii, Tádžikistánu, Ukrajině. Tyto mise nebyly nijak rozsáhlé, průměrně šest až osm osob s mandátem na půl roku. Podmínky mandátu byly individuálně vyjednávány pro každou misi zvlášť. Jako příklad lze uvést část mandátu, který byl ustanoven pro Čečensko: *„Dosáhnutí politického řešení krize, znovunastolení místních autorit a respektování lidských práv ve válkou zmítaném regionu.“*⁴⁵ Tyto mise lze nazvat průlomovými, a to nejen z pohledu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, ale i

⁴³OSCE (1993). CSCE and New Europe, Our Security is invisible [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40401>

⁴⁴ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press), str. 687

⁴⁵ Tamtéž. str. 688

globálního. Spojené národy se nechaly těmito kroky inspirovat a samy podobné mise monitorující lidská práva ustanovily v bývalé Jugoslávii. Je nutno ale poukázat i na nedostatky těchto akcí. A tím je potřeba shody všech, včetně státu, do kterého je mise vysílána. Výhodou je, když je nalezen konsensus a mise tím získá jasný mandát. Na druhé straně, můžeme uvést i nevýhodu tohoto systému na příkladech Kosova, Sandžaku a Vojvodiny, kde Bělehrad misi předčasně ukončil. To představuje i slabost. Stejným případem je odmítnutí mise do Srbska a Černé Hory. Další překážkou, s kterou se tato činnost potýkala, byl nedostatek odpovídajících odborníků, kteří by byli vhodní pro monitoring.⁴⁶ Tento stav je částečně způsoben poměrně vysokými nároky na tyto odborníky, jež musejí mít vysokoškolské vzdělání z žádané oblasti, praxi s prací v oblasti lidských práv, menšin a genderové politiky. Na vysoké úrovni jsou současně požadovány organizační, komunikační a analytické dovednosti.⁴⁷

C) Vysoký komisař pro národnostní menšiny

Funkce vysokého komisaře pro národnostní menšiny (HNCNM) byla vytvořena v roce 1992 a ačkoliv by se mohlo zdát, že pojmenování funkce tohoto komisaře směřuje k působení do sfér lidských práv nebo práv národnostních menšin, není to pravda. Jeho primárním úkolem je snaha o prevenci konfliktů.⁴⁸ Byla to reakce na nešťastný efekt z konce studené války, kdy do té doby zmrazené etnické konflikty začaly „roztávat“ a etnické napětí mohlo gradovat do násilností. Právě vznik úřadu HNCNM

⁴⁶ Tamtéž. str. 688

⁴⁷ OSCE (2012). Employment Human rights [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/employment/43708>

⁴⁸ Zaagman, R. (1994). The OSCE high commissioner on the national minorities: An analysis of mandate and the institutional context, v knize The Challenges of Chance, str.113

byl reakcí na tuto situaci a měl za úkol mírnit toto pnutí.⁴⁹ Ačkoliv z podobných podnětů byly také iniciovány dlouhotrvající mise, HNCNM měl jasnou profilaci na prevenci. Problémem byl však mandát vysokého komisaře, který byl opravdu velkým kompromisem, který nechával základní otázky nezodpovězeny. Oficiálně je jeho úkolem poskytovat včasné varování a doporučit vhodnou akci ke zmírnění napětí vůči menšinám, ale i předcházet situacím zahrnující terorismus. I když má HNCNM kancelář v Haagu, jedná se spíše než o instituci čítající velké číslo úředníků o instituci jedné osoby. Komisař disponuje samostatností ve vyhodnocování, která situace potřebuje jeho dohled a která ne. Komisař musí být v kontaktu se státem, který hodlá navštívit, ale souhlas země k tomu nepotřebuje. A také může, a často tak činí, konzultovat své kroky s místními orgány, popřípadě s více stranami konfliktu. Jeho hlavní funkcí je prohloubení vzájemné důvěry, podpora dialogu a spolupráce mezi oběma stranami. Problémem v činnosti komisaře je, že Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nikdy přesně nedefinovala termín „národnostní menšina“. Nicméně úřad vysokého komisaře minimálně ve dvou případech jasně národnostní menšinu definoval, a to v případě ruských menšin v Litvě a Lotyšsku.⁵⁰ Úřad vysokého komisaře však doporučil používat následující definici národnostní menšiny: „*Jedná se o skupinu, která se jazykově, kulturně nebo lingvisticky liší od většiny*“.⁵¹ Podobným obtížím musí čelit vysoký komisař také v případě absence definice slova terorismus. Právě kvůli této problematice je těžké určit práh, kdy již musí HCNM zakročit. Tato situace přináší značná dilemata, například kurdský problém v Turecku. Během své existence intervenoval

⁴⁹ OSCE (1992). CSCE Higher Commissioner on National Minorities [online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/22252>

⁵⁰ Zaagman, R. (1994). The OSCE high commissioner on the national minorities: An analysis of mandate and the institutional context, v knize *The Challenges of Chance*, str.135

⁵¹ Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v *Human Rights Quarterly* , vol.18 No.3; (The Johns Hopkins University press), str. 691

komisař v následujících problémech menšin: Rusů v Litvě, Lotyšsku a Estonsku; Maďarů ve Slovensku; Slováků v Maďarsku; Albánců v Makedonii; Řeků v Albánii; Tatarů, Ukrajinců, Gaugazů a Rusů v Moldávii; Maďarů v Rumunsku.⁵²

2.13 Dopad KBSE/OSCE

Hodnocení aktivit KBSE/OBSE bude problematické, jelikož dopad její činnosti se velmi špatně hodnotí, na rozdíl třeba od jiných bezpečnostních spolků. Například NATO - bombardování má okamžitý efekt, který můžeme pozorovat. A to nejen po materiální stránce, ale i politické, jelikož dopad užití síly má na politickou scénu většinou silný a okamžitý efekt. Nicméně v případě KBSE/OBSE je to těžší. Finální helsinský akt umožnil větší angažovanost NGOs ve východním bloku a tím pomohl k jeho zhroucení. Ale můžeme tuto historickou událost přičítat KBSE/OBSE? Další z hlavních agend této organizace je prevence konfliktů. Lze jen těžko hodnotit, zda by konflikt opravdu propukl, kdyby nebylo intervence ze strany OBSE. Jiné úspěchy OBSE lze ale pozorovat snadněji. Například uznání problémů ve vztahu k Romům, přijetí zásadní role demokracie a právního státu, odstranění lidských práv z okruhu vnitřních záležitostí států, vytvoření dlouhotrvajících misí apod. Kritizovat OBSE je snadné, obvinění z „diskusního koutku“ jsou častá, ale je potřeba se zaměřit spíše na pokroky, kterých organizace dosáhla. Příkladem důležitosti může být prohlášení amerického ministra zahraničí z roku 1975, Henryho Kissingera, který okomentoval helsinský závěrečný akt slovy, že obsahuje řadu opatření, jejichž implementace povede

⁵² Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol.18 No.3; (The Johns Hopkins University press), str. 690-693

k celkové proměně převažujících politických a sociálních podmínek v Sovětském svazu a východní Evropě.⁵³

2.14 Rusko a lidská dimenze v nedávné minulosti

Vztah Ruské federace k této části agendy Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě byl vždy dosti nejasný. V poslední době ale roste kritika z úst vysoce postavených ruských představitelů. Jedná se například o odmítání přítomnosti obyčejných pozorovatelských misí z kanceláře ODIHR. A to pravděpodobně z důvodu kritiky směrem od ODIHR vůči Ruské federaci, například kvůli volbám v roce 2008. Tehdy ruský prezident dokonce prohlásil, že pozorovatelé by měli zůstat doma a učit jejich ženy vařit boršč.⁵⁴ Ruská centrální volební komise trvala na požadavcích, že mise ODIHR bude krátkodobá a bude mít limitovaný počet pozorovatelů, což by vedlo k silnému omezení vykonávání poslání kontrolní mise. Z tohoto důvodu se ODIHR rozhodlo pozorovatelskou misi vůbec nevykonávat.⁵⁵ Ačkoliv se z výše uvedených řádek může zdát, že Rusko opovrhne OBSE a jejími nástroji, není to pravdou. Je potřeba se podívat i na druhou stranu mince. Je potřeba poukázat na fakt, že obzvláště v poslední době byrokratická část OBSE značně narostla až do takových rozměrů, že ji administrativa přestává zvládat. Tento fakt není příliš zmiňován na Západě, nicméně Rusko každou chybu způsobenou vinou přebujelé byrokracie pečlivě zkoumá. Je třeba přiznat, že některé části OBSE chybují. Konkrétně ODIHR naprosto zbytečně irituje Ruskou

⁵³ Birnbaum, K. (1979). *The Politics of East-West Communication in Europe*, Saxon House, str. 76-77

⁵⁴ Rodriguez, A. (2008). *Russia risk*, Chicago Tribune [online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW:http://www.eiu.com/index.asp?layout=RKArticleVW3&article_id=1353048120&country_id=1750000175&channel_id=&category_id=&refm=rkCtry&page_title=Latest+alerts&rf=0

⁵⁵ Orttung, R. (2009). *Russia* in *Nations in Transit*, str. 449 [online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.freedomhouse.eu/images/nit2009/russia.pdf>

federaci tím, že svou činností omezuje samotnou ruskou efektivitu. Jejich dnešní vztah by se dal metaforicky popsat jako souboj zápasníka těžké váhy (Ruská federace), který hlasitě vyhrožuje knockoutem (jednání Ruska mimo rámec OBSE) svému soupeři, který svého těžšího soupeře neustále menšími štouchanci (rozpočet OBSE, volání po nových administrativních procedurách, ...) udržuje v nerovnováze, ačkoliv se sám bojí knockoutu.⁵⁶

⁵⁶ Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, str.22 [online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

3 Rusko a evropská identita

Podíváme-li se na otázku ruské evropské identity, je potřeba vzít v úvahu i geografické hledisko, tedy, polohu Ruské federace na mapě a geograficko-kulturní oblasti, ke kterým patří, nebo s kterými sousedí. Musíme konstatovat, že část Ruska skutečně leží na evropském kontinentě. Ale zároveň se musíme zmínit o tom, že velká část ruského území se nachází v asijské části. Nicméně budeme-li se na tento problém dívat stále jen z geografického hlediska, hranice mezi Evropou a Asií na ruském území není tak jednoznačná, jako je západní evropská hranice tvořená Atlantickým oceánem. Ruská je tvořena nejasně definovaným Uralským pohořím a pokračuje směrem ke Kavkazským horám. Existence více definic trasy této hranice nás utvrzuje pouze v nejasnosti tohoto dělení. Ať se budeme dívat na tento problém z pohledu etnického nebo kulturního, téměř vždy se střetneme s faktem, že Rusko je součástí Evropy i Asie. I s tím budeme pracovat, a tudíž se nebudeme zabývat polemikami, zda Rusko patří do evropských bezpečnostních struktur.⁵⁷ Rusko samo řešilo, zdali je součástí Evropy.

Po rozpadu Sovětského svazu se cítilo „opuštěně“. Jeho dřívější spojenci upínali zraky k novému mecenáši. Mnoho států z rozpuštěného Varšavského paktu zaujalo antiruský postoj, pobaltské státy dokonce velmi silně. Ale i další státy z poměrně blízkého okruhu, který tvořily státy ze Společenství nezávislých států, vyvážely spojenectví s Moskvou ze značně pochybných pohnutek. Nejednalo se o silné vazby, ale spíše spojenectví z pragmatických důvodů.⁵⁸ Jediným reálným spojencem byl běloruský prezident Lukašenko. V této situaci by se mohlo zdát, že by

⁵⁷ Ačkoliv OBSE není čistě evropskou bezpečnostní organizací

⁵⁸ Sakva, R., Webber, M. (1999). The Commonwealth of Independent States, 1991-1998: Stagnation and Survival, *Europe-Asia Studies* , Vol. 51, str. 394

bylo logické, aby se Ruská federace obrátila na východ a soustředila se na sblížení s Čínou.⁵⁹ Přesto se soustředila na Evropu, snažila se posílit ekonomické vazby a prováděla obrovské reformy v domácím systému za účelem dosažení lepší pozice na světovém trhu a dosažení respektovaného mezinárodního postavení. Zároveň Moskva propagovala myšlenku panevropské organizace, proto byla Ruská federace na začátku 90. let tolik zainteresovaná do Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.⁶⁰ Byla to pro ni nejvíce atraktivní multilaterální organizace. Zároveň zájem a aktivita související s touto organizací odrážela ruskou snahu vytvořit protiváhu NATO nebo raději přenést její význam na OBSE. Na druhou stranu mělo Rusko strach, že OBSE by mohla limitovat jeho akce v postsovětském prostoru, což by mohlo například povzbudit separatistické tendence v oblasti Kavkazu. Proto lze Ruskou federaci nazvat náročným členem.⁶¹

Zlomem, kdy došlo k silnému názorovému rozkolu mezi Ruskou federací a Západem, byly události v Kosovu. Rusko považovalo bombardování NATO za křiklavý příklad porušení mezinárodního práva. To mělo za následek anti-NATO nálady v ruských politických kruzích.⁶² V této době

⁵⁹ Kile, S. (2008). Chronology of principal defence and security-related agreements and initiatives involving the Russian Federation and Asian countries, 1992–99 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI99Chu/SIPRI99ChuAp2.pdf>

⁶⁰ Brichambaut, A. (2009) The Return of the Pan-European Security Question , [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/sg/38508>

⁶¹ Baranovsky, V. (2000). Russia: Part of Europe or Apart from Europe?, Blackwell Publishing, str. 449-453

⁶² Caraccilo, D. (2011). Beyond Guns and Steel: A War Termination Strategy, Greenwood publishing group, str. 44; USIA. (1999). Global Reaction To Kosovo Crisis [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.ess.uwe.ac.uk/Kosovo/Kosovo-Current_News122.htm

došlo také k rozšíření „Common European Defence and Security Policy“, což Rusko vnímalo jako potencionální vývoj v „další NATO“. ⁶³

Dlouho očekávaná proměna Ruska v post-Jelcinovské éře mohla mít z evropského hlediska dvě možné cesty vývoje. Z jednoho pohledu se zdálo, že díky válce v Čečensku se vztahy mohou významně zhoršit. Evropská unie⁶⁴, NATO⁶⁵, Rada Evropy⁶⁶ a další organizace tuto válku otevřeně kritizovaly, zatímco domácí veřejné mínění, tento postup podporovalo. Na druhé straně Evropa podporovala boj proti teroristům a sama kritika vyznívala poněkud pokrytecky vzhledem k operacím odehrávajícím se v Kosovu. Z tohoto pohledu by se dalo říci, že moment pro podporování sblížení Ruska a Evropy není nejvhodnější.⁶⁷ Nicméně Moskva si vybrala poměrně mírnou politiku řešení těchto sporů. Vladimír Putin se na mnoha schůzkách s evropskými představiteli snažil vysvětlit postup Moskvy v Čečensku.⁶⁸ Osoba Putina hrála značně důležitou roli v otázkách zklidnění vzájemných vztahů. V tomto uklidnění hrály podstatnou roli tři body. 1) V neustále probíhající diskusi, zdali patří do Evropy, Asie nebo je specifickým euroasijským elementem se Putin profiloval jako proevropský stoupenec. Také jeho nová verze Národního

⁶³ Baranovsky, V. (2000). Russia: Part of Europe or Apart from Europe?, Blackwell Publishing, str. 455-456

⁶⁴ Forsberg, T., Heard, D.(2005). The EU, Human Rights, and the Russian-Chechen Conflict, Political Science Quarterly , Vol. 120, str. 460-461

⁶⁵ Smith, J. (2008) The NATO-Russia Relationship, Defining moment or Déjà vu CSIO, str. 3

⁶⁶ Mite, V. (2003) Chechnya: Council of Europe's Rapporteur threatens to step down in protest [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://reliefweb.int/node/118239>

⁶⁷ Baranovsky, V. (2000). Russia: Part of Europe or Apart from Europe?, Blackwell Publishing, str. 456-458

⁶⁸ Mendelson, S. (2000). Explaining the International Community's Response to the War in Chechnya, PONARS Policy Memo 143, Publisher CSIS, str. 1

obranného konceptu neměla konfrontační charakter vůči Západu. To byl velmi pozitivní signál. 2) Zdálo se, že by Kreml mohl velmi rychle ratifikovat smlouvu START II. Tento krok působil velmi pozitivně vzhledem k faktu, co se dělo v Kosovu a jaký na to měl Kreml názor. 3) Vedoucí elity deklarovaly snahu vybudovat z Ruska silný stát, funkční, životaschopný a udržitelný. Ačkoliv silný stát může evokovat silnou armádu, bylo to myšleno hlavně po ekonomické stránce, aby stát zajistil vysoký životní standard svému obyvatelstvu.⁶⁹

⁶⁹ Baranovsky, V. (2000). *Russia: Part of Europe or Apart from Europe?*, Blackwell Publishing, str. 456-458

4 Rozpad SSSR, reformy nového Ruska a pomoc západních struktur

Dnešní Rusko je jiné, než to, které vzniklo na troskách Sovětského svazu v roce 1991. A také vztahy se Západem prošly za tu dobu jistou transformací. Z dříve velmi mocného a obávaného soupeře, který se zhroutil, vyrostl nový aktér, který již netoužil být nepřítelem, ale toužil po demokratizaci. Nicméně tento aktér čelil mnoha novým překážkám, které mu transformaci znesnadňovaly. Mezi nejvýznamnější zajisté patřila mafie a některé ne příliš povedené kroky provedené v průběhu transformace. Ačkoliv se vládnoucí elity dopustily několika antidemokratických výroků, zůstaly věrné idejím demokratických principů.⁷⁰ Díky tomu se dostávalo Rusku v těchto letech velké finanční i rétorické podpory. A to i od Spojených států amerických, které překonaly historickou rivalitu a podporovaly prezidentskou kampaň demokratických kandidátů.⁷¹ Tento druh pomoci bohužel přicházel se značným zpožděním. To způsobovalo různé problémy i ostatním aktérům. Například docházelo k situacím, kdy Mezinárodní měnový fond zaslal své návrhy na reformy, ale ruští reformátoři již nebyli u moci. I přes tyto problémy se Mezinárodní měnový fond snažil Rusku půjčit dostatek peněz, aby zajistil jeho makroekonomickou stabilitu, jakožto nezbytný předpoklad pro ekonomický růst.⁷² Ale Měnový fond a nevládní organizace se příliš soustředily na makroekonomické reformy a privatizaci společností, zatímco na stimulaci restrukturalizace těchto společností

⁷⁰ McFaul, M. (1999-2000). Getting Russia Right, Foreign Policy No.117, str. 58-60

⁷¹ Wedel, J. (1998). Aid to Russia [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.fpi.org/reports/aid_to_russia

⁷² Hernandez-Cata, E. (1994) Russia and the IMF - The Political Economy of Macro-Stabilization, IMF, str. 1-11

příliš mnoho zdrojů nezbylo.⁷³ V dekadě mezi roky 1991-2000 se s postkomunistickou transformací nevypořádávalo Rusko samo, ale společně se Západem. Podívejme se tedy na několik příkladů společné kooperace. V této dekadě hrál významnou roli Mezinárodní měnový fond, který se stal hlavním zdrojem finanční pomoci ruské vládě. Od roku 1992 redistribuoval na 15,6 miliard amerických dolarů.⁷⁴ V té době měly hlavní slovo v této organizaci Spojené státy společně se zeměmi skupiny G7 a měly tedy velký rozhodovací podíl na tom, kolik organizace Rusku půjčí. Západní vůdci často podporovali MMF a Světovou banku (ta půjčila Rusku na 6 miliard dolarů), aby půjčovaly Rusku spíše než podle ekonomických skutečností podle politických. Proto MMF půjčil velké částky na programy zajištění ruských jaderných zbraní.⁷⁵ Oficiálně se tak měnový fond stal nejvíce efektivním hybatelem ruských reforem.⁷⁶ Dalším nutným případem kooperace bylo zajišťování regionální bezpečnosti. Regiony, ve kterých bylo Rusko dříve dominantním hráčem, nyní nabyly nezávislosti a mohly se stát potencionální zónou konfrontace Ruska a Západu z důvodu boje o vliv. Proto bylo nutné najít dostatečnou rovnováhu ve vztazích k zemím jako je Ukrajina, Ázerbájdžán, Gruzie a další. Partnerství pro mír a aktivity NATO byly Ruskem vnímány jako snahy o rozšíření vlivu v této oblasti.⁷⁷ Hlavní roli, Spojenými státy podceňovanou, převzala Organizace pro bezpečnost a

⁷³ McFaul, M. (1999-2000). Getting Russia Right, Foreign Policy No.117, str. 61-63

⁷⁴ Nigel, G. a Woods, N. (1999). Russia and IMF, International Affairs, str. 5

⁷⁵ Kramer, M. (2000). The Limits of US Influence on Russian Economic Policy, str. 7 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pm_0173.pdf

⁷⁶ McFaul, M. (1999-2000). Getting Russia Right, Foreign Policy No.117, str. 65

⁷⁷ Smigielski, R. (2011). Is NATO Partnership for Peace in Russia's interests? [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://en.rian.ru/valdai_op/20110630/164923746.html

spolupráci v Evropě, na jejíchž misích Rusko aktivně participovalo. Organizaci se dařilo „dusit“ potenciální konflikty mezi státy. Proto bylo OBSE ideální organizací pro správu těchto oblastí i pro Rusko, jelikož to samo o sobě nemělo již kapacity ani politickou podporu, aby hrálo roli hegemonu v oblasti.⁷⁸

Lze konstatovat, že ruská politika v postsovětském prostoru měla hegemonistické aspirace. Ačkoliv v ruských médiích i na politické scéně bylo prezentováno široké pole různých názorů na politiku k republikám s nově získanou nezávislostí, převládal ve všech sférách, od médií parlament vládu až po prezidentskou kancelář, konsensus v zachování si, v těchto zemích, silného vlivu.⁷⁹ V Ruské politice vůči zemím můžeme nalézt několik hegemonických prvků. Za ty můžeme považovat snahu o znovuoživení kontroly nad externími hranicemi bývalého Sovětského svazu, pokračování v provozování bývalé sovětské sítě protivzdušné obrany, snaha udržet si ruskou vojenskou přítomnost v bývalých sovětských republikách a také citlivost na jakoukoliv vojenskou přítomnost vnějších aktérů. Nelze ale na tyto snahy pohlížet pouze jako na čistou imperiální snahu o rozšiřování moci a vlivu, ale spíše o racionální snahu o kvalitní zajištění bezpečnosti a obrany kolem vlastních hranic, zájem o islám a jeho šíření, péče o osud ruské diaspory v nových republikách a zachování dohledu, vzhledem k silnému potenciálu nestability v nových republikách.⁸⁰

⁷⁸ McFaul, M. (1999-2000). Getting Russia Right, Foreign Policy No.117, str. 68-69

⁷⁹ Libman, A. (2007). Regionalisation and Regionalism in the Post-Soviet Space: Current Status and Implications for Institutional Development, Europe-Asia Studies , Vol. 59, str. 416

⁸⁰ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, Third World Quarterly, Vol. 18, No. 3, str. 521

5 Role OBSE a Ruska v konfliktech v Moldávii a Estonsku

V následujících řádkách se podrobněji zaměříme na vývoj konfliktů v Moldávii a Estonsku. V obou těchto zemích hrály velkou roli jak Ruská federace, tak Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Z tohoto důvodu se pokusíme nastínit pozadí a nejvýznamnější okamžiky konfliktu, roli OBSE, Ruské federace, ale i několika dalších aktérů. Naší snahou bude pokusit se o komparování těchto dvou případů nalézt rozdílné přístupy aktérů, popřípadě další jiné nuance, které zapříčinily rozdílný průběh těchto konfliktů, zejména pak proč došlo k ozbrojenému vyhocení konfliktu v Moldávii.

5.1 Rusko a 14. armáda

Pokud chceme hodnotit vliv Ruské federace na události v Moldávii, musíme nejdříve odlišit tehdejší oficiální zahraniční politiku Ruska od neoficiální diplomacie tehdejšího viceprezidenta Alexandra Ruckého, které byly tehdy provozovány současně. Toto schizma je pro nás důležité především pro rozdílné pohledy na vývoj událostí v Moldávii. Zatímco ruský prezident Boris Jelcin podporoval moldavskou nezávislost, jeho viceprezident Ruckij vystupoval jako ochránce ruských občanů na území Moldávie.⁸¹ Obecně lze říci, že prosovětská a komunistická část Dumy byla od úplného počátku spojencem podněsterských představitelů. Tyto prosovětské síly v Moskvě měly značný dopad na vývoj událostí v Moldávii. V září 1990 vyhlásili vojáci ze sovětského Ministerstva vnitřní bezpečnosti na kongresu v Tiraspolu (který byl prohlášen za hlavní město) nezávislost Podněsterské moldavské sovětské republiky.

⁸¹ Litvak, K. (1996). "The Role of Political Competition and Bargaining in Russian Foreign Policy – The case of Russian Policy Towards Moldova." *Communist and Post-communist Studies* 29, str. 215

Současně začalo zásobování podněsterských dobrovolnických polovojenských skupin zbraněmi od sovětské armády.⁸²

Až do puče v srpnu 1991 bylo podněsterské vedení podporováno prosovětskými silami v Moskvě, a to včetně KGB. I z tohoto důvodu se podařilo Tiraspolu získat a udržet důležitá podněsterská průmyslová centra. V této době ztratila moldavská vláda v Kišiněvě kontrolu nad téměř celým Podněsteřím, až na několik policejních stanic ve městě Bender, které leží na pomezí Moldavské a Podněsterské republiky. Ačkoliv moldavské ozbrojené síly zadržely podněsterského vůdce Igora Smirnova, po blokadě pravého břehu, výhrůžkách ohledně další eskalace konfliktu a rozšíření blokády byl nakonec propuštěn. Materiální i psychologická připravenost začít regulérní občanskou válku zde byla, nicméně obě strany se rozhodly předejít tomuto scénáři vývoje. Naprosto zásadním elementem, který ovlivňoval situaci, byla přítomnost 14. armády, která byla umístěná v Podněsteří. Její důstojníci odmítli přesun pod moldavskou jurisdikci a deklarovali svoji věrnost PMSSR.⁸³ Proklamovali připravenost bránit Podněsteří a ochotu vyzbrojovat nově vznikající podněsterskou armádu.⁸⁴ Dokonce hlavní velitel 14. armády Genadij Jakovljev krátce zastával post podněsterského ministra obrany. A ačkoliv jeho nástupce Jurij Netkačev projevoval snahu držet 14. armádu dále od doutnajícího konfliktu, jeho snažení nebylo příliš úspěšné. Naprostá většina vojáků ze 14. armády byla rodilými Podněsteřany, a proto nelze říci, že by se jednalo o vnějšího aktéra. Oficiální ruské autority

⁸² Kaufman, Stuart, Bowers, Stephen R. (1998). "Transnational Dimensions of the Transnistrian Conflict." Nationalities Papers 26, str. 130

⁸³ Gribincea, M. (1998). „Trupele Ruse in Republic Moldvoa -factor stabilizator sau sursa de pergol“, Chisinau. str. 25

⁸⁴ Kaufman, Stuart, Bowers, Stephen R. (1998). "Transnational Dimensions of the Transnistrian Conflict." Nationalities Papers 26 str. 132

neměly žádnou přímou kontrolu nad těmito jednotkami a dodnes není jasné, kdo v Podněsteří skutečně řídil 14. armádu.⁸⁵

Poté, co v září roku 1991 ztratilo podněsterské vedení přímou podporu Moskvy, byla podpora sovětské armády naprosto zásadní. Nešlo pouze o materiální záležitost, ale také z psychologického hlediska byla tato pozice velmi důležitá. Podněstěrané se po září cítili opuštěni a díky tomu tiraspolské vedení posílilo. Diskuse o možné unii mezi Rumunskem a Moldávií pouze podpořila separační snahy Tiraspolu a dodala argumentaci do propagační kampaně proti Kišiněvu. Tiraspol také podpořil násilí, které v zimě na přelomu let 1991-1992 se začalo rozrůstat za účelem získání celého Podněsteří pod kontrolu. Když na jaře v roce 1992 konflikt eskaloval a hrozilo, že přeroste v otevřenou válku, Podněsteří bylo psychologicky připraveno ji vést. Připraveno bylo i materiálně, jelikož mělo dostatek ručních zbraní a také několik obrněných vozidel.⁸⁶

Moldavská vláda, která byla mnohem méně nacionalistická, zaujala defenzivní postoj. Moldavská policie a ozbrojené dobrovolnické jednotky se prakticky snažily pouze udržet svoje pozice. Dalším rozdílem byla neexistence proválečné propagandy. Díky tomu eskalace konfliktu dočasně nepokračovala. Obě strany totiž špatně kalkulovaly se 14. armádou. Stávající rozdělení představovalo hrozbu pro moldavskou nezávislost. Podněsterští lídři se sebevědomě stavili na odpor ruskému prezidentovi, protože si byli jisti 14. armádou na své straně. Moldavský prezident Mircea Snegur naopak podcenil sílu 14. armády a rozhodl se pro útok na město Bender. Tato operace skončila pro Kišiněv fiaskem a

⁸⁵ Mörike, A. (1998). "The Military as a Political Actor in Russia: The case of Moldova and Georgia." *The International Spectator* 33, str. 124

⁸⁶ Gribincea, M. (1998). *Trupele Ruse in Republic Moldvoa -factor stabilizator sau sursa de pericol*, Chisinau, str. 89

krveprolitím. Poté, co se 14. armáda v červnu 1992 dostala opět pod kontrolu Kremlu, pomáhala zajistit bezpečnost v tomto městě. Ale také zajišťovala praktické rozdělení země.⁸⁷

Ruská vláda se snažila o liberální zahraniční politiku. Prakticky od září roku 1991 ztratila efektivní kontrolu nad 14. armádou. Jelcinovo rozhodnutí přeřadit 14. armádu z jurisdikce Společnosti nezávislých států pod přímou jurisdikci Moskvy vedlo vůdce a důstojnický sbor 14. armády k přijetí pozvání na připojení se k Podněsterské gardě.⁸⁸ Až poté, co proběhly násilnosti v červnu 1992, převzal generál Lebed velení nad 14. armádou a ta se tak opět dostala pod kontrolu Moskvy.

Ačkoliv podle oficiálního stanoviska Moskvy ruský prezident ani ministr zahraničí neprojevovali aktivní podporu podněsterskému vedení, vzhledem k neexistenci tlaku na omezení podpory lze říci, že toto stanovisko bylo alibistické. Na rozdíl od případu Estonska Západ nejevil o tuto oblast zájem, a proto nemuseli místní mírnit nacionalistické síly.⁸⁹ Z těchto důvodů necítil ruský prezident Jelcin potřebu intervenovat proti konání svého viceprezidenta Ruského. Toto chování posílilo sebevědomí a odhodlání podněsterských představitelů odporovat moldavské vládě. Současně probíhala v ruských médiích silná propodněsterská kampaň. Vzhledem k těmto faktům lze říci, že ačkoliv ruský prezident Jelcin i jeho ministr zahraničí Kozyrev oficiálně nehráli žádnou roli, ve skutečnosti díky

⁸⁷ Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany, str. 3

⁸⁸ Mörike, A. (1998). "The Military as a Political Actor in Russia: The case of Moldova and Georgia." *The International Spectator* 33, str. 125

⁸⁹ McGwire, M. (1996). Russia and Security in Europa. In: Dawisha, Karen (ed.): *The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia*, London, str. 86

nim byla Ruská federace eskalačním aktérem. Logistická a psychologická podpora, kterou obdrželo podněsterské vedení od 14. armády, která byla víceméně podporována konzervativními silami v Moskvě, měla za následek eskalaci konfliktu a mohla přerůst i do větších rozměrů, než do kterých se dostala.⁹⁰

5.2 OBSE v Moldávii

Události v Moldávii byly na okraji pozornosti mezinárodních organizací, a to včetně Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Přesto se Moldávie stala 30. ledna 1992 členem OBSE (tehdy ještě KBSE) a o několik týdnů nato, 2. března 1992, členem Organizace spojených národů. Lze říci, že preventivní efekt OBSE byl značně omezen a spíše selhal. Nepokoje v Moldávii vypukly v době, kdy již byla členem této organizace. Ale na obranu OBSE je potřeba dodat, že Moldávie byla členem opravdu krátce. Počátky konfliktu bylo možné pozorovat již na přelomu let 1990-1991, kdy ale Moldávie byla ještě sovětskou republikou. Násilné události se začaly odehrávat téměř okamžitě po vyhlášení moldavské nezávislosti v srpnu roku 1991. Moldavský prezident Snegur apeloval na mezinárodní společenství jak na půdě Spojených národů, tak na helsinském summitu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a žádal podporu. Ale jeho iniciativa ohledně preventivního úsilí přišla příliš pozdě. Mezinárodní snaha o zprostředkování smíru mezi stranami konfliktu se omezila na rámec konzultací se Společenstvím nezávislých států a posléze na opožděnou misi. OSN vyslala misi až po vyvrcholení konfliktu v červnu roku 1992 a zpravodajská mise OBSE z března 1992 měla za úkol prozkoumat možnou potřebu plnění závazků

⁹⁰ Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany, str. 4

OBSE vůči Moldávii.⁹¹ Po zprávě z této mise se OBSE rozhodlo nadále situaci sledovat, nicméně přímá účast nebyla schválena. Ta byla přijata až 14. srpna 1992. Po přezkoumání situace se tehdejší předseda OBSE Adam Rotfeld rozhodl přispět k smírčí dohodě.⁹² Následkem tohoto rozhodnutí byla 4. února 1993 ustanovena dlouhotrvající mise do Moldávie. Byla akceschopná od dubna téhož roku a jejím hlavním cílem bylo mít stabilizační efekt.⁹³ Úsilí a snaha mise o smírčí vyrovnaní konfliktu zajisté měla svůj podíl na přesunu od násilného střetu k jednacímu stolu. A ačkoliv ještě dnes není v dohlednu dohoda, opětovné obnovení násilných střetů se zdá být také nereálné, což je dozajista pozitivní. Chceme-li si odpovědět na otázku, proč OBSE a obecně mezinárodní společenství reagovaly na tento konflikt takto pozdě a proč zde prakticky chyběla preventivní snaha zabránit střetu, musíme se podívat na situaci, která tehdy panovala. Zájem mezinárodního společenství byl tehdy primárně soustředěn na první válku v zálivu a krizi v bývalé Jugoslávii. Také nové struktury pro prevenci konfliktů nebyly ještě plně „vžité“ ve struktuře OBSE. A také prostě panoval obecný nezájem o moldavské záležitosti.⁹⁴

Dalším impulsem do angažovanosti OBSE v oblasti bylo rozhodnutí o stažení cizích vojsk po istanbulském summitu v roce 1999 a misí OBSE, která měla dohlížet nad stahováním jednotek a zničení jejich výstroje a

⁹¹ Tamtéž, str. 6

⁹² 15-CSO/Journal 2. (1992). Conference on Security and Co-operation in Europe, 15th Meeting of the Committee of Senior Officials, Praha, Journal 2.

⁹³ 19-CSO/Journal 3 – annex 3.(1993). Conference on Security and Co-operation in Europe, 19th Meeting of the Committee of Senior Officials, Praha, Journal 3, annex 3.

⁹⁴ Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany, str. 7

výzbroje, aby se nedostala do nepatřičných rukou. Tento proces se dařil a patřil mezi úspěšné procesy. Tedy až do roku 2003, kdy podněsterské úřady proces zablokovaly po summitu OBSE v Portu. Na následujícím jednání na ministerské úrovni OBSE rozhodlo o prodloužení deadlinu tohoto úkolu, ale vzhledem ke komplikacím, které nastaly s ratifikací dodatku „Agreement Adaption“ k CFE (viz dále) a následující komplikované debatě ohledně budoucnosti evropské bezpečnostní architektury a také, v neposlední řadě, absenci ruského zájmu nad vyřešením tohoto konfliktu, je pravděpodobné, že k pokračování procesu v brzké době nedojde. Nicméně úspěch mise z politicko-vojenské hlediska je dozajisté stažení ozbrojených složek z „bezpečné zóny“, které proběhlo před rokem 2003. Dalším úkolem bude, zřejmě společně ve spolupráci s Evropskou unií, snaha o demokratický rozvoj podněsterského regionu. V poslední dekádě se podařilo zlepšit pozici OBSE na rovnou úroveň lokálních aktérů, kteří se zabývají tímto konfliktem, tedy na pozici rovnou Rusku a Ukrajině, což se dá považovat za velký úspěch mise. To je z velké části také zásluhou moldavských představitelů, kteří shledali možnou větší roli OBSE jako pozitivní element, který by mohl pomoci vyvážit významnou roli Ruska. Mise OBSE musí tedy často balancovat a hledat vhodnou kompromisní cestu mezi moldavskými a podněsterskými úřady, ale i ruskými. V tomto komplikovaném hledání kompromisu se OBSE stále snaží více zaintervenovat další dva aktéry, kteří by ji pomohli najít řešení – USA a EU. To je více než žádoucí, jelikož se Moldávie stala po roce 2007 přímým sousedem Evropské unie a tím pádem by byla její případná větší integrace směrem k evropským strukturám žádoucí.⁹⁵ Součástí mandátu této mise je i část týkající se „lidské dimenze“. I tato část aktivity OBSE

⁹⁵ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe. str. 44 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

silně přispěla ke stabilizaci situace. Poskytuje expertízy a pozorování v oblasti dodržování lidských práv a demokratické transformace. A to včetně asistence při řešení etnických, jazykových a dalších problémů, které se často vyskytují v autonomním Gaugažském regionu (Tento region je z větší části obýván etnickými Turky, kteří však byli v historii kristianizováni a dodnes jsou křesťany. Vymohli si na centrální vládě referendum o nezávislosti v případě jakékoliv změny statusu Moldávie, tj. připojení k Rumunsku, Rusku apod.⁹⁶). V této oblasti, na rozdíl od některých, OBSE také intenzivně spolupracuje s nevládními organizacemi, především za účelem omezení obchodu s bílým masem a zajištění pozorovacích misí pro lokální volby. Mezi další cíle patří snaha o zajištění svobodných médií a podpora kvalifikace žurnalistů.⁹⁷ Ačkoliv je v regionu aktivita OBSE intenzivní a ve volbách v roce 2009 jasně zaujala vedoucí roli mezi organizacemi pomáhajícím monitorovat volební proces, a to i z pohledu samotných Moldavanů, čímž prokázala svoji důležitost pro moldavský politický život. Přesto volby musely být označeny za sporné. A to především z důvodu složité reformy televizního vysílání, která je stále problematická a ačkoliv byl, zaznamenán od předchozích voleb posun směrem k lepšímu, stále nedosahuje požadované demokratické úrovně.⁹⁸

⁹⁶ Piknerová, L. (2011). Slabé a rozpadlé státy [přednáška] (Západočeské universita: Filozofická fakulta)

⁹⁷ Gottfried, H. (2002). The OSCE Mission to Moldova and its Role in the Resolution of the Transnistrian Conflict, OSCE Mission member, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.ciari.org/english/osce_mission_to_moldova.htm

⁹⁸ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009.) Russia and OSCE operations in Eastern Europe, str. 45 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

5.3 Ruský vliv na činnost OBSE v Moldávii

Již v roce 1992 na počátku konfliktu se sešli ministři zahraničních věcí Moldávie, Ruska, Rumunska a Ukrajiny, kde se dohodli na vytvoření pozorovatelské mise, která by se skládala z expertů pocházejících z těchto států. Mise ale byla přerušena z důvodu eskalace násilí a poté byl tento projekt „hibernován“. Ale i tak vydalo OBSE několik prohlášení, kde dosti otevřeně obviňuje Moskvu z podpory separatistů, například setrváváním 14. armády v oblasti.⁹⁹ V nedávné dekádě mezi lety 2001 a 2009 se projevil ruský vyhybavý postoj, z kterého je patrná neochota hledat řešení pod záštitou OBSE. Světlym bodem v tomto období byla krátká perioda mezi lety 1999 a 2002, kdy Ruská federace poměrně ochotně spolupracovala s OBSE při stahování nebo při likvidaci zbraní a munice. Ale i tak vedla Moskva politická jednání, ve kterých podporovala moldavské a podněsterské představitele, aby společně vedli dialog a dosáhli dohody. Příkladem může být snaha o podepsání „Moskevského memoranda“ z roku 1997. Zajímavou iniciativou z roku 2001 byla snaha moldavské komunistické strany o zapojení Moldávie do Svazu, který spolu vytvořilo Bělorusko a Rusko, což by, dle jejich názoru, pomohlo v řešení problému v Podněsteří. Moskva také podpořila Tiraspol v chladném názoru na případnou větší integraci do evropských struktur.¹⁰⁰

Prezident Putin jako reakci na tyto tendence poslal do Moldávie speciálního velvyslance, který měl moldavské představitele odradit od trendu snahy integrovat se do evropských struktur. Výsledkem bylo

⁹⁹ OSCE (1994). The Transnistrian Conflict in Moldova: Origins and Main Issues, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/moldova/42308>

¹⁰⁰ Teichman, J. (2009). Podněsteří – zamrzlý konflikt. [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://theses.cz/id/q9srv3/102551-937919902.pdf>

memorandum o právu veta pro Podněsteří při všech případných pokusech o hlubší integraci, což by značně snížilo moldavský integrační potenciál. Součástí memoranda byl plán na ponechání ruských vojáků na podněsterském území minimálně do roku 2020. Poté, co toto memorandum Moldávie v roce 2004 odmítla, následovalo přerušení pětistranných rozhovorů. Jako odpověď na toto odmítnutí uvalila Moskva na Kišiněv sankce. Ty byly v platnosti v letech 2004 a 2005. V roce 2006 se Kišiněv vrátil k jednacímu stolu a zahájil bilaterální rozhovory s ruskou stranou. Tento jednací formát nezahrnuje OBSE ani další partnery z jednání, která probíhala formou 5+2 (Rusko, Moldávie, Ukrajina, Rumunsko, Podněsteří a pozorovatelé ze Spojených států a Evropské unie). Tento bilaterální formát byl upraven v roce na 2+1 (Podněsteří, Moldávie + Rusko).¹⁰¹

Vztah Ruska a OBSE v Moldávii je tedy ze strany Moskvy čistě pragmatický a jasně upřednostňuje svoje vlastní zájmy. A ty hodlá prosazovat ve spolupráci s OBSE nebo i bez ní.

5.4 Estonsko a pozice Ruské federace

Ruský vliv na události byl, stejně jako v případě Moldávie, značně ovlivněn dichotomií zahraniční politiky Ruské federace. Jednalo se o rozpor mezi liberalizující se zahraniční politikou a takzvanou politikou blízkého příhraničí. Zvláště v pozdějším průběhu konfliktu tato politika ovlivňovala události v Estonsku.¹⁰² Když Rusko v červnu 1990 vyhlásilo

¹⁰¹ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe. str. 46-47 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eurussiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

¹⁰² Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany, str. 7

nezávislost, byl ruský prezident Boris Jelcin se svým reformním postojem de facto obhájcem estonské nezávislosti. V této době byli političtí lídři v Estonsku rozděleni na dvě skupiny, na odpůrce sovětského vedení a na prosovětské představitele. Poté, co v lednu roku 1991 došlo v Rize a Vilniusu ke krveprolití, přicestoval do Tallinnu ruský prezident Jelcin ve snaze usmířit si Pobaltí. Deklaroval nesouhlas s plánem na spojení Ruska s estonským regionem Narva, kde většinu obyvatel tvořili etničtí Rusové.¹⁰³ Rusko dokonce uznalo nezávislost Estonska dříve, 24. srpna 1991, než to učinil Sovětský svaz. Nicméně prosovětským skupinám se dostávalo z Ruska taktéž podpory. Nejednalo se o oficiální podporu ruské vlády, ale o podporu konzervativních komunistů. V tomto období došlo k zásadnímu odchýlení od vývoje situace v Moldávii. Estonská vláda byla schopná podniknout různá opatření proti prosovětským silám nejen v hlavním městě, jeho okolí, ale i v důležitých industriálních centrech, která se nacházela v oblastech s ruskojazyčnou majoritou. Místní soudy v Narvě, Sillamäe a Kohtla-Jähve byly akceschopné a dokázaly prosovětské radikály pozatýkat. Následkem toho byly prosovětské síly značně zředěny.¹⁰⁴

A také liberální postoj ruské strany, především ministra zahraničí Kozyreva a prezidenta Jelcina, který zastávala již od samého počátku, znamenal tlak na klidnější průběh konfliktu. Ruští představitelé se zajímali především o ekonomické aspekty zahraniční politiky, což determinovalo potřebu dobrých vztahů se Západem.¹⁰⁵ Zároveň ruská vláda nemusela v té době klást vysoké nároky na ochranu ruské diaspory v zemi, jelikož

¹⁰³ Aklaev, A. aspol. (1995). *Interethnic Conflict and Political Change in the Former USSR*, Dundas/Ontario, str. 21

¹⁰⁴ Kolsto, P. (1995). *Russians in the Former Soviet Republics*, Bloomington and Indianapolis, str. 127-133

¹⁰⁵ Melvin, N. (1995). *Forging the New Russian Nation*, London, str. 1

se očekávalo, že by ruská menšina měla obdržet občanství státu, na jehož území se nacházela, tedy estonské. A to vzhledem k estonsko-ruské smlouvě z 12. ledna 1991, podle které všechny osoby žijící na území Ruska nebo Estonska mají právo obdržet ruské nebo estonské občanství podle jejich svobodného rozhodnutí.¹⁰⁶ A v případě, že by nakonec problém s ruskojazyčnou menšinou nastal, měl se řešit za pomoci národních soudů a mezinárodních organizací, jako například Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.¹⁰⁷ Tato situace měla za následek nepříliš intervencionistický postoj ruské vlády vůči své diaspoře v Estonsku a také významnou stabilizaci vzájemných vztahů. Zároveň velká část ruskojazyčné populace Estonska věřila, že se jí podaří plně začlenit do estonské společnosti a budou mít garantovaná plná práva včetně občanství.¹⁰⁸ To se projevilo v estonském referendu o nezávislosti, kdy 30 % neestonských obyvatel hlasovalo pro nezávislost a dalších 30 % svou neúčastí na referendu vyjádřilo nevyhraněný „vyčkávací“ postoj.¹⁰⁹

Díky těmto faktorům byly citlivé roky 1991 a 1992 přečkány bez podobných násilností, jako se odehrávaly v Moldávii. Jistě jeden z nejhlavnějších důvodů je role Ruska a jeho hlavních představitelů, kteří sehráli silně deeskalační roli. Nedostávalo se od nich podpory radikálním silám, spíše vždy podporovali umírněné skupiny. Dalším stabilizačním faktorem, který zmenšoval pravděpodobnost vývoje podobného jako

¹⁰⁶ Kolsto, P. (1995). *Russians in the Former Soviet Republics*, Bloomington and Indianapolis, str. 116

¹⁰⁷ Melvin, N. (1995). *Forging the New Russian Nation*, London, str. 11

¹⁰⁸ Kolsto, P. (1995). *Russians in the Former Soviet Republics*, Bloomington and Indianapolis, str. 128

¹⁰⁹ Kirch, M. a A. (1995). "Search for security in Estonia: new identity architecture." *Security Dialog* 26, str. 444

v Moldávii, byla akceschopnost estonské hraniční stráže a její schopnost efektivně kontrolovat území. A to i přes četné protesty a stávky v navarském regionu. Také zde nepůsobila žádná individuálně jednající sovětská armáda, která by zásobovala obyvatelstvo a radikální síly zbraněmi, což by s velkou pravděpodobností intenzivně zesílilo konfliktní potenciál.¹¹⁰

K vážnějšímu zhoršení vzájemných estonsko-ruských vztahů došlo 26. února 1992, kdy estonský zákon o občanství vstoupil znovu v platnost s několika omezujícími dodatky, které měly za následek, že většina z 600 000 obyvatel ruskojazyčné menšiny se stala osobami bez státního občanství. To společně s nově přijatou ústavou v červnu téhož roku mělo za následek novou estonskou krizi. Umírnění Rusové, kteří podporovali nezávislost Estonska, se cítili podvedeni a zrazeni. Současně radikální skupiny opět nabývaly na síle. Zároveň tvůrce ruské zahraniční politiky ministr zahraničí Kozyrev se ve svém domácím prostředí dostával pod silný tlak. Jelikož v té době souběžně probíhal ozbrojený konflikt v Podněsteří, dostala se ochrana ruských občanů v bývalých sovětských republikách na přední místo v prioritách zahraniční politiky.¹¹¹ I když Kozyrev stále ještě řešil postavení ruských minorit v rámci mezinárodních organizací jako OBSE, silně vzrůstal tlak na unilaterální řešení. Dočasně byly přerušeny dodávky plynu do Estonska. I liberální prezident Boris Jelcin v říjnu roku 1992 začal spojovat osud ruské diaspory v Estonsku s odchodem tamějších vojáků a hrozil zastavením jejich stahování. Na rozdíl od rudé části politického spektra hrozil pouze ekonomickými a

¹¹⁰ Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany, str. 8

¹¹¹ Jurado, E. (1998). Russian 'Homeland Nationalism' and the Baltic States: Explaining Russia's Policy towards the Diaspora 1991-1997. M.Phil Thesis, St. Antony's College, Oxford, str.9

diplomatickými prostředky.¹¹² Na jaře roku 1993 započala debata o novém estonském zákonu o občanství, to se již ruská zahraniční politika plně přesunula z režie liberálů k národním demokratům.¹¹³ Tento nový zákon pouze zhoršoval situaci, především v severovýchodních regionech obývaných ruskou minoritou. Zároveň silně provokoval ruskou stranu, která hrozila uvalením ekonomických sankcí. Ruská vláda ale stále nehrozila vojenskou odvetou, až na několik radikálů. Nicméně v Estonsku bylo přítomno na sedm tisíc ruských vojáků dislokovaných v regionu Narva. Ti ale byli plně pod kontrolou Moskvy a nelze je srovnávat se 14. armádou situovanou v Moldávii. Navíc právě příklad Podněsteří, kde se odehrával ozbrojený konflikt, měl negativní dopad na sklony ruskojazyčných obyvatel Estonska řešit spor za pomoci vojenské eskalace. Také se začaly šířit obavy z vyhnání z Estonska. Pochybnosti započaly po projednávání nového občanského zákoníku dokonce i mezi umírněnými ruskojazyčnými obyvateli Estonska. Situaci také komplikoval fakt, kdy vedení radnice ve městě Narva čelilo nadcházejícím volbám do zastupitelstva, ale právo volit měli pouze plnoprávní estonští představitelé. Proto bylo rozhodnuto, že se ve dnech 16. a 17. července bude konat referendum o speciálním statusu pro Narvu a Sillamäe. Referendum ale neodstartovalo násilnosti jako v Moldávii, ale po poučení z tohoto příkladu bylo jedinou alternativou řešení sporu jednání.¹¹⁴ Po regionálních volbách v Estonsku a podzimních parlamentních volbách v Rusku na obou stranách přesvědčivě zvítězili umírnění představitelé a

¹¹² Melvin, N. (1995). *Forging the New Russian Nation*, London, str. 18

¹¹³ Crow, S. (1993) *The Making of Foreign Policy in Russia under Yeltsin*, Munich.

¹¹⁴ Neukirch, C. (2001). *Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova*, Centre for OSCE Research, Germany, str.10

radikální skupiny byly marginalizovány.¹¹⁵ Dokonce takovým způsobem, že ačkoliv v ruské společnosti panovala obecná shoda, že etničtí Rusové jsou v Estonsku šikanováni, pokračovalo stahování ozbrojených sil z území Estonska a 31. srpna 1994 opustili zemi všichni ruští vojáci.¹¹⁶

Lze konstatovat, že etnické pnutí uvnitř estonské společnosti po létě 1991 neeskalovalo, a to z několika hlavních důvodů. Estonské autority byly schopny zajistit efektivní kontrolu nad narvarským regionem a hranicemi. Také Rusko podporovalo svoji menšinu na území Estonska pouze diplomatickou cestou a ekonomickým nátlakem. Snaha o prevenci ozbrojeného společenství, zejména pak ze strany OBSE/KBSE a dalších mezinárodních organizací, měla důležitou roli (viz dále). Tato složka právě velmi chyběla v případě Moldávie. Spolu s dalšími faktory omezily možnosti radikálních sil eskalovat konflikt a zabránily tak násilí.

Citelné pnutí mezi estonskou a ruskou stranou přetrvávalo i nadále, především v druhé polovině roku 1993, kdy byl ruský nacionalismus opět více „slyšet“. Nárůst nacionalismu způsobil pouze občasné ruské výhrůžky vůči Estonsku.¹¹⁷ Situace se výrazně uklidnila v roce 1994 po stažení ruských vojsk. Rusko ale deklarovalo snahu společně s mezinárodními organizacemi i nadále podporovat ruský jazyk a kulturu v zahraničních diasporách.¹¹⁸ Ruská strana odmítala podporu radikálních skupin a i přes silná rétorická vyjádření a ekonomické sankce, které byly i v následujících letech součástí ruské politiky vůči Estonsku, je nutné

¹¹⁵ Melvin, N. (1995). Forging the New Russian Nation, London, str. 55

¹¹⁶ Kozhmiakin, Alexander V. (1998). Expanding the Zones of Peace?, New York, str. 46

¹¹⁷ Melvin, N. (1995). Forging the New Russian Nation, London, str. 44-48

¹¹⁸ Jurado, E. (1998). Russian 'Homeland Nationalism' and the Baltic States: Explaining Russia's Policy towards the Diaspora 1991-1997. M.Phil Thesis, St. Antony's College, Oxford, str.11

konstatovat, že ruský vliv ve zmiňované oblasti byl deeskalačního charakteru a rozhodně nepodporoval násilný konflikt.

5.5 Role OBSE v Estonsku

Poté, co deklarovalo Estonsko svoji nezávislost, bylo poměrně rychle přijato do významných mezinárodních organizací. Do Organizace spojených národů vstoupila tato baltská země 17. listopadu 1991 a ještě několik dní předtím, 10. listopadu, byla přijata do Organizace (tehdy ještě Konference) pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. To vysvětluje fakt, proč byly tyto organizace zainteresovány v místním konfliktu již od samého počátku. To se podílelo na skutečnosti, že se místním radikálním silám v ruskojazyčné komunitě nedostávalo nikterak významné podpory z Ruska. Naopak to přispělo k převládnutí nenásilného řešení problémů a ideálů lidských práv a demokracie. Všichni hlavní aktéři otevřeně inklinovali k mírovému řešení problémů.¹¹⁹ Tím se konsolidovaly mechanismy, které předcházely eskalaci násilí. Když v roce 1993 stoupalo etnické napětí, komisař OBSE/KBSE pro národnostní menšiny, May van der Stoel, byl již etablovaným hráčem a všechny strany konfliktu akceptovaly jeho zapojení. V únoru roku 1993 se ustanovila se dlouhodobá mise OBSE. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě však nebyla jediná mezinárodní organizace, která byla v té době zainteresovaná v estonském problému. Kromě několika neziskových organizací byly v oblasti přítomny Spojené národy, Rada Evropy, apod. Aktivita těchto aktérů stoupla v souvislosti s představením zákona o občanství.¹²⁰ Jejich úsilí a zprávy ohledně vývoje situace byly vhodné k použití ve veřejných diskusích o budoucím vývoji, což představovalo

¹¹⁹ Birkenbach, H. (1998). North-Eastern Estonia: Why no violent conflict?, Harriman Institute, Columbia University, New York, str. 29

¹²⁰ Tamtéž, str. 96

významný prevenční prvek. Několik zpráv sloužilo k inspiraci estonské politiky vůči ruské diaspoře a zasloužilo se tak nepřímo o zlepšení vztahů mezi oběma komunitami.

Nelze se ale omezit pouze na idealistické konstatování pozitivního vlivu organizací. Podíváme-li se na rok 1999 a nový jazykový zákon, musíme konstatovat, že bez silného diplomatického nátlaku by nebyla vzata v potaz kritika ze strany OBSE. Velký vliv na poklidný vývoj měla také estonská vyhlídka na členství v Evropské unii, což byl velmi silný element, který tlačil na estonskou vládu. Bez této vyhlídky by byl tlak na estonskou politiku směrem k ruskojazyčné menšině bezpochyby méně účinný. Snaha Estonska přiřadit se k Západu měla za následek přijetí západních demokratických hodnot. Ruská strana také ochotně kooperovala s OBSE, jelikož organizace byla striktně neutrální a nestránila ani jedné straně konfliktu. Díky těmto faktorům se podařilo dosáhnout legislativního vylepšení statusu ruskojazyčné menšiny v Estonsku.¹²¹

Dlouhotrvající mise OBSE/KBSE v Estonsku byla velmi podstatná část mezinárodního úsilí o poklidné řešení konfliktu. Ve velmi krátkém období zde proběhlo na patnáct různých mezinárodních misí.¹²² Ale tato mise byla jedinou institucí, která byla neustále přítomná a měla velmi blízké kontakty s vysokými estonskými představiteli a také se zástupci ruskojazyčné minority, včetně obyčejných lidí. Mise byla pojatá jako neustálý lobbying u estonských politiků, ve snaze změnit nejvíce konfliktní

¹²¹ Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany, str. 13

¹²² Eesti institut (2002). The protection of Human Rights in Estonia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: <
http://old.estinst.ee/factsheets/factsheets_uus_kuju/the_protection_of_human_rights_in_estonia.htm>

opatření a zákony v estonské legislativě. Ale mise se také podílela na monitorování voleb a jazykových zkoušek a snažila se usnadnit komunikaci mezi oběma komunitami v podobě organizování dialogů u kulatého stolu, workshopů a seminářů.¹²³ Mise se také podílela na organizování speciálních integračních projektů pro neestonskou komunitu. Zejména v době letní krize v roce 1993 byli účastníci mise velmi aktivní a snažila se rozptýlovat napětí mezi představiteli regionu Narva a estonskou vládou. Mise působila v roli mediátora a poskytla také strukturu dialogu, který se později nazýval prezidentským kulatým stolem.¹²⁴ OBSE/KBSE však nepracovala pouze s estonskou stranou, ale i s představiteli rusky mluvících obyvatel. Od ruskojazyčných radikálů padala na hlavu OBSE/KBSE kritika, jelikož organizace téměř výhradně komunikovala s umírněnými představiteli. Argumentem kritiků byla skutečnost, že OBSE/KBSE představuje vnějšího aktéra.

Můžeme pouze odhadovat, jak by se situace vyvíjela bez angažování OBSE/KBSE. Lze ale říci, že její činnost měla na tento region pozitivní dopad. I přes strach a pochyby na obou stranách zvítězili umírnění představitelé, ačkoliv zde byl přítomen potenciál pro vzestup radikálních sil. Mírové řešení problémů zde nakonec zakořenilo a dalo vzniknout demokratickým mechanismům, jako například prezidentskému kulatému stolu.

Nelze ale tvrdit, že prezidentský kulatý stůl byl vše řešícím mechanismem. V době projednávání dodatků k estonskému zákonu o občanství a jazykovému zákonu rezignovali čtyři členové stolu z důvodu

¹²³ Arie, B. (1997). *The Conference on Security and Co-operation in Europe: basic documents, 1993-1995*, Martinus Nijhoff Publishers, str. 71

¹²⁴ Neukirch, C. (2001). *Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova*, Centre for OSCE Research, Germany, str. 13

ignorance jejich návrhů jak ze strany vlády, tak i prezidenta. Ne všichni členové stolu s tímto krokem souhlasili, jelikož prezidentský kulatý stůl měl podobu pouze diskusního klubu bez možnosti jakéhokoliv legislativního veta. Mnozí členové viděli smysluplnější postup v zesílení lobbingu. Po této exhibici nespokojenost prezident znovu zvážil připomínky kulatého stolu. Ale i poté se rozhodl uvést dodatky zákonů v platnost. Po svém založení v roce 1993 pracoval kulatý stůl až do roku 1997, kdy došlo k takovému útlumu činnosti, až prakticky ustala. Ale od dubna roku 1998 byla činnost opět obnovena a agenda upravena. Hlavním úkolem byla propagace dlouhodobého rozvoje a integrační politiky. Stále měl kulatý stůl sloužit jako fórum pro různé politické otázky.¹²⁵

5.6 OBSE a Rusko v rozdílných situacích v Moldávii a Estonsku

Pokud se ohlédneme za oběma konflikty, které proběhly s menším či větším vlivem Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, můžeme se pokusit vyvodit z toho jistá ponaučení. Lze například konstatovat, že v situaci, kdy se nepodaří zasáhnout dostatečně brzy, kdy je ještě čas vhodný pro preventivní opatření, zůstává nám pouze krizový management. V případě Moldávie by možná včasná preventivní opatření mohla předejít násilnému řešení konfliktu. Mezinárodní společenství v tomto případě reagovalo příliš pozdě. A to včetně OSN i OBSE/KBSE. V případě Estonska k této eskalaci nedošlo, jelikož rychle vznikající občanská společnost získávala čas pro etablování dostatečně silného tlaku na mírové řešení konfliktu. Tyto dva specifické případy se zásadně lišily ve dvou zásadních bodech. V případě Moldávie existoval pouze malý časový úsek, kdy by preventivní akce měla šanci na úspěch. A za druhé - mezinárodní společenství nebylo příliš zainteresováno do řešení

¹²⁵ Minority electronic resources, MINELRES. (1999). Presidential Roundtable in Estonia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: http://minelres.online.lv/ mailing_archive/1999-February/000207.html

tohoto problému. Oproti tomu v případě Estonska zde byla šance na preventivní opatření dlouhodobě proveditelná a mezinárodní společenství mělo zájem tato opatření praktikovat. Ruský postoj k dvěma konfliktům byl jistě zaujatý, nicméně největším problémem byla absence jednotné zahraniční politiky a jistá dichotomie v tomto směru. Nejzlomovějším faktorem byla dozajista 14. armáda v Podněsteří, která poskytla logistickou i morální podporu radikálům a nějaký čas jednala zcela individuálně, bez přímé kontroly Moskvy. Tím pádem ztratil Kišiněv kontrolu nad ruskojazyčnými industriálními regiony, kterým se navíc dostávala kvazipodpora od radikálních politiků v Moskvě. Tyto dva zásadní elementy nebyly přítomny v případě Estonska, které navíc disponovalo, díky silné mezinárodní podpoře, deštníkem proti provokacím ruských radikálů. Ačkoliv byla ruská armáda v Estonsku také přítomna, byla mnohem více pod kontrolou Moskvy, tudíž neeskalovala konflikt. K tomu přispělo i většinové přesvědčení estonské společnosti o mírovém řešení sporu. Je možné spekulovat, zda by v případě absence 14. armády a větší zainteresovanosti západních struktur nedošlo ke krvavému konfliktu v Podněsteří. Nemůžeme ale tento předpoklad považovat za více než za neprokazatelnou domněnku. Pokusíme-li se o obecné shrnutí, v případě Moldávie musíme konstatovat negativní vliv Ruska a nedostatečný vliv Západu a mezinárodních institucí, které nevyvíjely dostatečné úsilí vedoucí k mírovému řešení. Zatímco v případě Estonska není ruský negativní vliv příliš silný, je zde velmi pozitivní vliv západních institucí, mezinárodních organizací ale i NGOs.¹²⁶ Důkazem tohoto pozitivního dopadu mezinárodní přítomnosti může posloužit fakt, že ani jedna z patnácti mezinárodních misí působících v oblasti nenašla

¹²⁶ Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany, str. 14-15

žádné porušování lidských práv nebo diskriminaci na etnickém základě.¹²⁷

¹²⁷ Eesti institut. (2002). The protection of Human Rights in Estonia, online]. [cit. 2011-11-12].
Dostupný WWW: <
http://old.estinst.ee/factsheets/factsheets_uus_kuju/the_protection_of_human_rights_in_estonia.htm>

6 OBSE v občanské válce v Gruzii

Tento konflikt lze považovat bez nadsázek za velmi komplikovaný. Gruzie je zemí kavkazského regionu. V zemi tvoří okolo 70% obyvatel Gruzínci. Zbytek obyvatelstva doplňují etnické menšiny, mezi nejvýznamnější patří Osetinci a Abcházové, kteří vedli od doby vyhlášení gruzínské nezávislosti několik ozbrojených konfliktů s centrální vládou.¹²⁸ V tomto konfliktu hrají jednu z nejdůležitějších rolí Rusko – regionální velmoc s hegemonickými aspiracemi, OBSE – široká bezpečnostní organizace, která se aktivně snažila mírnit ruskou intervenci v Jižní Osetii a také Organizace spojených národů, která vyvíjela podobnou činnost jako OBSE, ale pouze v Abcházii. Zpětně lze říci, že kombinace regionálního a globálního úsilí byla v tomto případě efektivní a pomohla k nepropuknutí otevřeného válečného konfliktu. Za nejvýznamnější regionální organizaci, která zde hrála důležitou roli, můžeme považovat Společenství nezávislých států. Na druhé straně ale gruzínská situace nedovolila pokročit k úspěchu v politické dohodě a dlouhodobějšímu vyřešení konfliktu. Na to má jistý podíl také ruská politika v Zakavkazí a snahy Moskvy využít konflikt k realizaci své politiky, viz dále.¹²⁹

Kořeny konfliktu v Jižní Osetii nacházíme v době gruzínského přechodu k nezávislosti mezi roky 1989-1990. Představitelé autonomní gruzínské oblasti Jižní Osetie podpořil touhu místních politiků i obyvatel po odpojení se od Gruzie a připojení svého území k Ruské autonomní republice Severní Osetie, v případě vyhlášení gruzínské nezávislosti. Na tento krok reagovalo Tbilisi zrušením autonomního statusu Jižní Osetie. Což mělo

¹²⁸ CIA, The World Factbook. (2011). Georgia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>

¹²⁹ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, Third World Quarterly, Vol. 18, No. 3, str. 510

za následek, vzhledem k hroutícímu se Sovětskému svazu, propuknutí dlouhodobých protestů a násilí. Podle odhadů konflikt v létě 1992 přinesl až tisíc mrtvých osob a jedenáct tisíc tisíc uprchlíků.¹³⁰ To vedlo k ustanovení rusko-gruzínsko-osetských policejních sil, které měly zajistit pořádek v oblasti. Síly byly složeny z jednoho ruského pluku a dvou praporů – jednoho gruzínského a jednoho osetského. Tato jednotka vznikla z ruské iniciativy a neměla nic společného s OBSE nebo SNS.¹³¹

OBSE definovala svoji roli v tomto konfliktu podle VIII. kapitoly charty OSN, s tím, že přijímá omezení svých pravomocí podle kapitoly VII. Když Ruská federace viděla počínání OBSE, dala najevo svoji nelibost nad přítomností externích aktérů v postsovětském prostoru. A proto Moskva například požádala o udělení mandátu OSN misi SNS. I když jak je možné pozorovat na případě Jižní Osetie, kde Rusko intervenovalo bez mandátu OSN, nebylo obdržení mandátu pro Moskvu kruciólní záležitostí.¹³² V prosinci roku 1992 tedy ustanovila Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě misi na pozvání tehdejšího gruzínského prezidenta Eduarda Ševardnadzeho za účelem podpory jednání a podpory politického jednání a politického mírového řešení problému.¹³³ Mandát peacekeepingu v Gruzii zahrnoval i možnost potlačení nepřátelských operací a zavedení opatření proti jejich znovuoobnovení. To dávalo možnost peacekeepingovým jednotkám možnost chovat se značně intervencionisticky. V mandátu nebyly přímo

¹³⁰ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 512

¹³¹ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 512

¹³² MacFarlane, N. (1994). Russian conceptions of Europe, *Post-Soviet Affairs*, Vol 10, No 3, 1994, str. 234-235

¹³³ OSCE Handbook (1996). Vienna: OSCE, 1996, str. 21.

uvedeny žádné humanitární nebo jiné funkce. Aktivity peacekeepingových sil byly doprovázeny vytvořením „Spojené kontrolní komise pro řešení gruzínsko-osetinského konfliktu“ tvořené Gruzii, Jižní Osetií a Ruskem. Ta měla za úkol dosáhnout diplomatickými prostředky klidu zbraní a podpořit ruské diplomatické úsilí na dosažení dohody. Mandát Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě zahrnoval také možnost vedení jednání s oběma stranami konfliktu s nadějí, že se OBSE podaří odstranit původ vzájemného napětí. Zahrnoval také udržování kontaktu s civilním obyvatelstvem na obou stranách konfliktu včetně jejich představitelů, spolupráci s lokálními vojenskými vůdci za účelem udržování klidu zbraní, získávání vojenských informací a vyšetřování případných incidentů a spolupráci na budování politických základů k budoucímu dosažení dlouhotrvajícího míru.¹³⁴ Ke konci mise byla používána také k cestám vojenských a civilních osob na linii kontaktu znesvářených stran, kde tyto pověřené osoby navštěvovaly peacekeepingové jednotky. Zároveň příslušníci mise kontrolovali zbraně při jednání bojujících stran. Také zde probíhaly konzultace s představiteli jak gruzínské strany, tak osetské.¹³⁵ Úkoly mise v Gruzii měly zlepšit transparentnost a přenést mezinárodní normy do oblasti, udržovat schopnost včasného varování v případě zhoršování situace a budovat důvěru mezi obyvatelstvem a ozbrojenými silami v oblasti.¹³⁶ Role OBSE skutečně nebyla malá. OBSE se navíc na pozvání gruzínské vlády podílela na monitoringu lidských práv mezi gruzínskými minoritami a vykonávala pozorovací mise v gruzínských volbách v letech 1992 a 1995. Současně poskytovala pomoc vládě v Tbilisi v oblasti justičních a

¹³⁴ OSCE (1994). SBSE: Missia v Gruzii, mimeograph, Tbilisi

¹³⁵ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 515

¹³⁶ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 516

ústavních reforem. Můžeme konstatovat, že mise OBSE úspěšně splnila velká očekávání, která do ní byla vkládána, minimálně v oblasti monitoringu gruzínských voleb, monitoringu peacekeepingu v Jižní Osetii, v budování důvěry mezi stranami konfliktu a v podpoře dialogu na oficiální i neoficiální úrovni. Gruzínské straně navíc OBSE výrazně pomohla s posunem režimu více k demokratické rovině. Zároveň aktivity OBSE v oblasti lidských práv značně pomohly zvýraznit tuto oblast, značně vylepšily postavení menšin v Gruzii a přispěly k propuštění opozičních vězňů. Také společně s OSN pomohly k významnému pokroku v hledání politické dohody mezi gruzínskou a osetskou stranou. Obecně lze považovat spolupráci OBSE a OSN v tomto konfliktu za velmi dobrou, ačkoliv došlo k jistým situacím, které lze nazvat problémové.¹³⁷

V Jižní Osetii byl zřízen režim, který poskytoval obyvatelům jistou dávku svobody. Peacekeepingové jednotky hlídkovaly společně s osetskými policisty, aby zabránily rabování, krádežím a zajistily pořádek. Z hospodářského hlediska vidíme, že ekonomická výměna mezi Jižní Osetií a zbytkem Gruzie byla na velmi nízké úrovni.¹³⁸ Za této, ne zcela ideální, situace OBSE na jaře roku 1996 konstatovala, že je oblast klidná a nepředpokládá změnu tohoto stavu.¹³⁹ OBSE se podařilo hrát v tomto konfliktu budovatele a udržovatele dialogu mezi znesvářenými stranami v Jižní Osetii s tím, že OBSE zaznamenalo velký úspěch v navazování

¹³⁷ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 516

¹³⁸ European Forum for Democracy and Solidarity (2009). Georgia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: <http://www.europeanforum.net/country/georgia>

¹³⁹ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 514

neoficiálních kontaktů mezi stranami dialogu. Ale to byl v roce 1996 pouze malý úspěch v cestě ke komplexnějšímu řešení.¹⁴⁰

Ruská aktivita v gruzínském konfliktu sahá dále, než do doby ustanovení peacekeepingové mise. Rusko ovlivňovalo dění již od samého počátku konfliktu s různou intenzitou. Vzhledem k chaotičnosti a nejednotnosti ruské zahraniční politiky v období mezi lety 1990 a 1994 nebylo ruské zapojení koordinované a promyšlené. Nicméně ruská politika vůči Gruzii pomohla k získání nezávislosti po rozpadu Sovětského svazu. Ale v případě vzpoury regionu Jižní Osetie, který se necítil být svázán s Gruzii, nesehrála ruská politika uklidňující roli. A to protože značné množství ruských občanů ze Severní Osetie bojovalo na straně vzbouřenců. Ačkoliv je více než pravděpodobné, že tito lidé tak činili z vlastní vůle, především z důvodů etnické spřízněnosti, ruská strana neučinila téměř žádné opatření, aby omezila průchodnost svých hranic dobrovolníkům, kteří proudili společně s vojenským materiálem směrem do Gruzie. Moskva ani nevyvíjela nikterak viditelný tlak na představitele Severoosetské autonomní republiky, aby omezili severoosetskou angažovanost. Tato tolerance ze strany Moskvy byla součástí ruské politiky v severokavkazském regionu, který je díky své etnické diversitě značně komplikovaný a Osetinci zde představují jedny z nejspolehlivějších ruských spojenců.¹⁴¹

V případě Gruzie dopadlo sdílení úkolů mezi jednotlivými aktéry pozitivně a přispělo k zajištění stability. Rusko převzalo hlavní roli v peacekeepingových operacích, kterým se dařilo zajišťovat dostatečný klid, až na občasné násilnosti, které ale byli výjimečné. To umožnilo stabilizaci Gruzie a normalizaci vnitřního fungování. V tomto směru lze

¹⁴⁰ Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 520

¹⁴¹ Tamtéž, str. 522

hodnotit sdílení úkolů jako pozitivní. Ale toto hodnocení je do značné míry sporné, jelikož pro Rusko si představovalo „řešení konfliktu“ nástroj, kterým mohlo posílit svůj vliv v Gruzii a i celém kavkazském regionu. Ačkoliv se díky působení mezinárodních aktérů, především OBSE a OSN, dařilo mírnit ruský vliv a prosazovat mezinárodní normy, nedalo se o přetrvávajícím silném ruském vlivu pochybovat. Pro Rusko toto sdílení úkolů představovalo možnost, jak potvrdit svou dominanci v regionu a legitimizovat svůj vliv za pomoci zapojení uznávaných mezinárodních organizací. Tento příklad nám tedy názorně prezentuje úskalí spoléhání se pouze na regionální organizace a aktéry za účelem zajištění bezpečnosti. Jsou sice dostupné prostředky pro mírnění těchto negativních důsledků při sdílení úkolů. Nicméně znalost těchto prostředků nebyla, v době kdy probíhal konflikt v Gruzii, dostatečná. Proto nám zkoumání tohoto konfliktu může poskytnout cennou lekci při plánování budoucích úkolů za účelem zajištění regionální bezpečnosti.¹⁴²

¹⁴² Macfarlane, N. (1997). On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3, str. 522-23

7 OBSE v čečenském konfliktu

V polovině roku 1995 vyjádřila Moskva svůj souhlas ohledně mezinárodní přítomnosti v Čečensku, pakliže bude pod záštitou Organizace pro spolupráci a bezpečnost v Evropě. Tehdejší ministr zahraničních věcí Ruské federace se několikrát dokonce vyjádřil, že zahraniční přítomnost je vítaná.¹⁴³ Hlavní náplní mandátu mise bylo vyjednávání se stranami konfliktu. Lidská dimenze byla taktéž součástí mandátu. Asistenční skupina OBSE (takto byla mise oficiálně nazývána) sehrála důležitou roli především díky tomu, že se jí podařilo přimět představitele Ruské federace a čečenských rebelů k vzájemné komunikaci. Zároveň pomáhala udržovat světovou pozornost na tomto konfliktu pravidelnými a objektivními reporty. Velkou zásluhu na úspěchu mise OBSE, které přispělo k ukončení bojů, má švýcarský diplomat Tim Guldemann, který byl od roku 1996 vedoucím asistenční skupiny, který se několikrát vydal v konvoji na nebezpečnou cestu přes frontovou linii, aby doručil zprávy jedné strany té druhé a popostrčil je k mírovému řešení.¹⁴⁴ Po nastolení klidu zbraní se téměř veškeré úsilí OBSE soustředilo na pořádání voleb. Ty se staly prioritou především proto, že OBSE v nich viděla dobrý nástroj pro postkonfliktní rekonstrukci. Ačkoliv byly volby prioritou, byla ignorována otázka, co se stane po volbách a taktéž otázka prezidentské kandidatury Basajeva, která byla vzhledem k jeho minulosti (velitel vzbouřenců) přinejmenším diskutabilní. Nicméně ODIHR a asistenční skupina OBSE se ujaly monitoringu i přes vážnou bezpečnostní situaci, která v zemi panovala. OBSE zajistila dostatečné množství inkoustu, do kterého byly máčeny prsty voličů, kteří odevzdali

¹⁴³ Kozyrev, A. (1995). Russia and Human Rights, *Slavic Review*, Vol. 51, OMRI

¹⁴⁴ Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, str. 23 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

svůj hlas. V lednu 1997 vyhrál prezidentské volby Maschadov před Basaevem. Tyto volby byly značně problematické a ani pozorovatelé OBSE nikdy nebyli schopní vydat oficiální report těchto voleb. I proto zněly z vídeňského sídla OBSE kritické hlasy ohledně voleb, po jejichž pofiderním průběhu není plán na další kroky. Ruský ministr zahraničí a bývalý příznivce působení OBSE v čečenském konfliktu ustoupil do pasivní pozice, zatímco v Rusku se šířil názor, že volby pouze legitimizovaly separatismus. Po volbách se zájem členských států OBSE o Čečensko rapidně snížil. Ačkoliv se již zmiňovaný šéf asistenční skupiny Guldemann snažil získat prostředky na obnovu infrastruktury a další projekty poskonfliktní rekonstrukce, díky nezájmu států se mu to nepodařilo a nakonec byl již v roce 1997 nahrazen na pozici šéfa asistenční skupiny dánským diplomatem. ODIHR byl ale v oblasti stále přítomen a poskytoval technickou pomoc prezidentským zmocněncům pro lidská práva. Role asistenční skupiny byla omezena na pouhý monitoring a reporting. V roce 1998 následovalo stažení z Grozného vzhledem k bezpečnostní situaci. V roce 2003 následovalo odmítnutí Moskvy rozšíření mandátu. OBSE bylo v Čečensku opět v roce 2003, i když pouze na krátkou dobu, jako pozorovatel při konání referenda. Nicméně v říjnu téhož roku ODIHR odmítl pozvání Ruské federace a regionálních samosprávných struktur, z důvodu bezpečnosti a nedostatečných kompetencí pro svou činnost. Ale také kvůli představiteli čečenské samosprávy Ahmadu Kadyrovovi, jelikož v jeho přístupu k volbám nebyla spatřovaná dostatečná ochota připustit smysluplné volební podmínky.¹⁴⁵ Tato nepřítomnost OBSE byla kritizována Moskvou. A tato absence nedávala Organizaci pro bezpečnost a spolupráci

¹⁴⁵ Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, str. 23-24 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

v Evropě legitimitu kritizovat regulérnost voleb, ve kterých Kadyrov zvítězil s 82% odevzdaných hlasů.¹⁴⁶

Pohled Ruské federace na působení OBSE v Čečensku je poněkud kritický. Podle ruského pohledu činnost OBSE povzbudila separatisty. Členské státy byly podle Ruska příliš zahleděné do situace na balkánském poloostrově a nechtěly se zaplést do dalšího komplikovaného konfliktu. Naopak Rusko vidělo nevyužitý potenciál v činnosti OBSE, jako je například obnova infrastruktury, větší aktivity v oblasti lidské dimenze, odzbrojení povstalců apod. O tyto věci se ale OBSE prakticky ani nepokusilo. Dokonce i prozápadní síly v Moskvě si byly nuceny přiznat, že je Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě zklamala. A tím promarnila možnost urovnat konflikt v Čečensku a potlačit rostoucí nedůvěru Ruska vůči OBSE. Působení OBSE v roce 2003 bylo dokonce ještě více problematické. ODIHR odmítl vyslat pozorovatelskou misi k tamnímu referendu z důvodů bezpečnosti. Ta byla nakonec vyslána, ale na velmi omezenou dobu. Ačkoliv při prezidentských volbách v roce 1997 ji vyslal a to byla bezpečnostní situace nejméně stejně závažná. Ruští diplomaté si tento rozporuplný přístup vykládali jako uplatňování různých politik OBSE. Rusko se cítilo „napadeno“ politikou dvojího standardu a silného zaměření OBSE „na východ od Vídně“. To mělo za následek podráždění Ruska, které poté v roce 2008 pozorovatelskou misi ODIRH odmítlo.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Bart Staes (2003). Persoverzicht Tsjetsjenië - Oktober 2003 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.bartstaes.be/articles.php?id=2845>

¹⁴⁷ Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, str. 25 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

7.1 Volební rozpory RF a OSCE

Ohledně regulérnosti pořádání voleb v Čečensku zastávala OBSE a Rusko značně rozdílný postoj. Rusko bylo citlivé na kritiku ze strany OBSE a přijímalo ji velice těžce, reagovalo na ni přecitlivěle. Největší kritika se často týkala nedodržování lidských práv v této jihokavkazské republice. Kreml na tuto kritiku často reagoval velmi příkře, kdy připomínal OBSE hlavní oblast působnosti v oblasti, tedy humanitární oblast, nikoli sledování dodržování lidských práv. Tato kritika vedla dokonce v roce 2003 k neprodloužení mandátu OBSE v oblasti.¹⁴⁸ Velmi často byla na oplátku slyšet z ruské strany obvinění z podjatosti OBSE. Ale podíváme-li se blíže na přístup OBSE k pozorování voleb v Čečensku, můžeme objevit jisté rozpory. Jedná se především o odmítnutí vyslání pozorovací mise do prezidentských voleb z důvodu bezpečnosti v říjnu roku 2003, ačkoliv pozorovací mise v témže roce, ale v březnu, na kontrolu referenda byla vyslána. Moskva proto obvinila OBSE z politického rozhodování o vysílání misí. V této souvislosti Rusko i dnes rádo upozorňuje, že se nejedná o jediný příklad uplatňování dvojitých norem ze strany OBSE. Jedná se především o pozorovací mise vyslané do Ruska v roce 2000 a 2004. Ve volbách v roce 2000, kdy byl zvolen Jelcinem vybraný nástupce Vladimir Putin, došlo k několika pochybením během voleb. OBSE nicméně průběh voleb nekritizovala a některé záležitosti ignorovala, ačkoliv o tom, že ne všude volby probíhaly v pořádku, nelze pochybovat. OBSE ale doufalo, že nový prezident zemi stabilizuje a bude důstojným partnerem svým zahraničním kolegům.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Los Angeles Times (2003). Moscow Hit for Ending Chechnya Rights Monitoring, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://articles.latimes.com/2003/jan/02/world/fg-chech2>

¹⁴⁹ OSCE (2000). Russian Federation Presidential Election, Final Report, str. 39 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/russia/16275>

Následující volby v roce 2004, které proběhly velmi podobným způsobem, však již byly ze strany OBSE kritizovány za své nedostatky.¹⁵⁰ Co tedy vedlo k změně přístupu OBSE, který gradoval v roce 2008, kdy pozorovací mise do Ruské federace nebyla vůbec vyslána? Hlavním důvodem bylo kladení si takových podmínek ze strany Ruska, které byly téměř nesplnitelné. Avšak Ruské elity i většina společnosti to viděly následovně: ačkoliv si byly vědomy manipulací, které proběhly v roce 2000, OBSE reagovalo pozitivně, v roce 2004 se změnila situace jak na domácí (ruské) scéně, tak i mezinárodní postavení se posunulo jinam. To považovali za hlavní důvod změny v hodnocení voleb.¹⁵¹

Ruská reakce na tento „dvojitý metr“ při hodnocení na sebe nenechala dlouho čekat. Obviňovala ODIHR z toho, že je to organizace mimo kontrolu, která nevykonává funkci kontroly voleb dostatečně důkladně. Ruskému podezření z podjatosti organizace nepomohla ani návštěva tehdejšího ředitele ODIHR Christiana Strohala v USA, krátce před oznámením, že se ODIHR nebude podílet pozorovatelskou misí na kontrole prezidentských voleb v Rusku v roce 2008. Prezident Vladimir Putin neváhal použít zmíněnou cestu jakožto důkaz manipulace ze strany Washingtonu.¹⁵² Ze strany ODIHR byla tato cesta pravděpodobně zbytečnou provokací vůči ruské straně. Ale Moskva také nevycházela ve všem vstříc. Například žádosti, aby případná pozorovatelská mise přijala

¹⁵⁰ OSCE. (2004). РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ВЫБОРЫ ПРЕЗИДЕНТА str. 30 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/ru/odihr/elections/russia/33101>

¹⁵¹ Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, str. 27 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

¹⁵² Kommersant (2007). Russia Lashes Out at the US for Stepping Back, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.kommersant.com/p830172/r_541/US_Foreign_Election_OSCE/>

poměrně veliký počet ruských pozorovatelů, čímž by byl porušen kodex vedení pozorovatelských misí. Více než tato provokace byla trefná kritika Moskvy vůči OBSE, ohledně jejího zahledění na „východ od Vídně“. K tomu Kremlu sloužilo, jako pádný argument nesprávnosti tohoto zaměření, faux pas při volbách na Floridě, kdy došlo při volbě amerického prezidenta ke značným zmatkům s přepočítáváním hlasů mezi George W. Bushe a Al Gora.¹⁵³ OBSE na tuto kritiku reagovala a v roce 2006 na setkání na úrovni ministrů přijala rozhodnutí o dostatečném rozprostření volebních pozorovacích misí organizace ODIHR.¹⁵⁴ Reakcí na toto rozhodnutí bylo vyslání pozorovací mise do Německa, Norska, Portugalska a Řecka. To mělo demonstrovat aktivitu OBSE i v západních zemích. Ale tato snaha o jistou „nápravu“ byla podrobena kritice od značné části zemí OBSE také, a to především z důvodu, že tyto země jsou zavedené demokracie a jejich vlastní pozorovatelé mají dostatečnou důvěryhodnost a mise OBSE představují zbytečné plýtvání prostředků. Přínos těchto misí byl minimální. OBSE se snažilo propojovat pozorovatelské mise s lidskou dimenzí a soustředit se na jevy jako je antisemitismus. Ruská strana tyto snahy ale spíše bojkotuje. To se projevilo ruským vetem vůči prodloužení mise v Gruzii nebo úpravou mandátu mise v Taškentu. Toto oslabení OBSE je dáno rozpory mezi jeho členy. Zde je patrný nárůst napětí mezi Západem a Východem,

¹⁵³ Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, str. 27-28 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

¹⁵⁴ OSCE (2006). Strengthening the effectiveness of the OSCE, str. 4 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/23209>

respektive mezi Ruskem a některými postsovětskými státy a Západem.
To OBSE oslabuje.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Shkolnikov, V. (2009.) Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, str. 28-29 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

8 Ruské a OBSE působení v Bělorusku

Ačkoliv je OBSE pan-evropská organizace a Bělorusko je jejím právoplatným členem, nejsou vzájemné vztahy na očekávatelné úrovni. Zároveň je těžké mluvit o jednotném názoru běloruské společnosti na organizaci. Společnost je v tomto směru rozdělena a opozice je policejními složkami utlačována. Přitom vzájemný vztah byl zpočátku korektní. Samostatné Bělorusko se stalo členem KBSE 30. ledna 1992. V témže roce inicioval Minsk vznik skupiny zemí v rámci KBSE za účelem nalezení mírového řešení konfliktu v Náhorním Karabachu. Ještě v roce 1994 podepsal prezident Lukašenko v Bukurešti dokument, který stanovoval kodex chování ohledně politicko-vojenských aspektů bezpečnosti. První vážnější spory započaly v roce 1995 poté, co pozorovatelská mise ODIHR po parlamentních volbách oznámila nesplnění běžných standardu pro demokratické volby. Další vystupňování vztahů došlo v listopadu následujícího roku, kdy se konalo referendum a které se o plnění demokratických standardů ani nesnažilo. OBSE nevydalo žádnou formální rezoluci, která by toto počínání odsuzovala, nicméně hlasitě kritizovalo počínání běloruských vládnoucích elit. Z této kritiky se zrodila myšlenka permanentního zastoupení OBSE v zemi.¹⁵⁶ Běloruské vedení poté muselo 18. listopadu 1997 souhlasit s rozhodnutím OBSE o vytvoření poradenské a monitorovací mise (AMG) v Minsku. Ta měla za úkol podporovat a propagovat demokratické instituce a provádět monitorovací činnost.¹⁵⁷ Představitelé režimu doufali, že jim AMG pomůže získat legitimitu, zatímco opozice doufala, že

¹⁵⁶ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe. str. 40 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

¹⁵⁷ OSCE. (2006). Warsaw declaration, str. 7 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/pa/37930>

mezinárodní pozorovatelé potvrdí nedemokratické praktiky režimu a pomohou jim v odpovídajících změnách. Jelikož zde neprobíhal žádný dialog mezi opozicí a vládními představiteli, snažila se OBSE o zprostředkování alespoň nějaké komunikace mezi těmito zneprátenými stranami. O to se mise snažila až do konce roku 2002, kdy zaměstnancům mise úřady neprodloužily víza. Nicméně ve snaze zabránit zrušení mise proběhla intenzivní jednání, kde bylo dosaženo kompromisu o pokračování mise. Cenou za pokračování byla změna mandátu mise. Ten byl značně zúžen a hlavní činností mise měla být ochrana lidských práv a propagace demokratizace s tím, že mandát se bude každý rok upravovat. Po této změně mandátu ale AMG pocítila značný pokles vlivu na politické dění v zemi a lze konstatovat, že i v činnosti propagace demokratických hodnot následoval neúspěch.¹⁵⁸ Ale i přes všechny tyto potíže mise nadále pokračuje a je pravděpodobné, že bude pokračovat ve své činnosti i za těchto okolností. Představitelé mise hledají způsob jak kooperovat s Evropskou unií, jelikož to považují za vhodný způsob, kterým by se dalo zefektivnit působení AMG. To ale nic nemění na faktu, že situace ohledně lidských práv se v Bělorusku za dobu působení mise zhoršila a nic nenasvědčuje brzkému obratu.¹⁵⁹

8.1 Ruský vliv na činnost OBSE v Bělorusku

Je zajímavé podívat se na běloruské vztahy s OBSE od doby, kdy Bělorusko vytvořilo s Ruskou federací společný svaz (nebo také unii). Je totiž téměř nemožné nalézt témata, ve kterých by Moskva a Vídeň

¹⁵⁸ Хартия'97 (2009). Офис ОБСЕ скукожился до уровня кулуарного советника властей, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://charter97.org/ru/news/2009/8/7/20832/>

¹⁵⁹ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe. str. 40 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

zastávaly stejné stanovisko. Proto nelze nalézt žádné významnější případy společné spolupráce OBSE a Ruské federace, ačkoliv ruští představitelé někdy běloruský režim kritizují, ale nikdy ani hypoteticky neuvažují o případných sankcích.¹⁶⁰ Přitom snahy zapojit více Moskvu v činnosti OBSE v Bělorusku existovaly. První vedoucí mise AMG Hans-Georg Wieck v roce 2002 se pokoušel zapojit Rusko do hledání řešení, nicméně jeho snaha zůstala bez výsledku. Podle něho, i přes vznesení mnoha žádostí o větší zapojení Ruské federace v činnosti AMG, se nedostalo od Moskvy žádné reakce.¹⁶¹ Ale i přes tuto nevoli v podporování činnosti OBSE v Bělorusku, představitelé státní Dumy kritizovali běloruské parlamentní volby za nedodržení běžných mezinárodních standardů. Ale i nadále přetrvává snaha OBSE o zesílení politického dialogu, který povede k svobodným volbám a etablaci fungujících demokratických institucí.¹⁶² OBSE byla velmi aktivní na summitu v Istanbulu, kde zprostředkovala setkání běloruského ministra zahraničí s opozicí, kde byl projednáván tiskový zákon, jelikož opozice požadovala omezení cenzury. Ministr přislíbil, že se bude tímto problémem zabývat. V dalším kole jednání zástupci Běloruska dokonce naznačovali, že budou s opozicí kooperovat a příští prezidentské volby budou svobodné.¹⁶³ V praxi ale k výraznějšímu posunu nedošlo.

Činností OBSE v Bělorusku tedy nebylo dosaženo žádného viditelného pokroku a rozhodně toto působení nemůžeme nazývat úspěchem. Ten neslibují ani vyhlídky do budoucna. Jedním z hlavních důvodů tohoto

¹⁶⁰ tamtéž str. 42

¹⁶¹ Charter 97 (2002). Russia Withdraws Herself From Belarus-OSCE Conflict, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://charter97.org/eng/news/2002/06/03/07>

¹⁶² OSCE (1999). Istanbul Summit Summary, str. 57

¹⁶³ OSCE Newsletter (1999). OSCE Summit reaches accord in Istanbul, str.18 a 28 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/secretariat/14712>

neúspěchu lze považovat nedostatek nástrojů, které by OBSE mohlo použít. Ale také přístup Ruska, jelikož OBSE a Moskva se zásadně liší v hodnocení vládních garnitur. Zatímco OBSE usiluje o stimulaci demokratické transformace režimu, Rusko odmítá fundamentálnější kritiku současného režimu.

9 Úspěchy a výzvy OBSE na Ukrajině

Role OBSE byla poměrně výrazná již od samotného vyhlášení ukrajinské nezávislosti v roce 1991. A to především kvůli principu teritoriální integrity, který má v sobě organizace zakořeněn již od dob helsinského aktu. A právě na Ukrajině OBSE několikrát čelila výzvám ohledně integrity a suverenity, jelikož se jednalo o nově nezávislý, post-totalitní stát. Proto se organizace soustředila již od samého počátku na etablování demokratických institucí, dodržování lidských práv a územní integritu. V důsledku těchto snah vyslala v roce 1994 OBSE misi na Ukrajinu, která měla dvě sídla – v Kyjevě a Simferopolu (hlavní město Krymské republiky). Mezi hlavní cíle mise patřila prevence konfliktů a docílení dohody v konfliktu na Krymu, kde byla reálná hrozba separatismu a etnického konfliktu. Spektrum činností, které zde OBSE vykonávala, bylo ale daleko širší. Mezi povinnosti mise patřilo navazování kontaktů se všemi příslušnými institucemi, zástupci obcí a nevládních organizací s cílem shromažďování informací a za jejich pomoci předcházet napětí.¹⁶⁴

Mise OBSE současně poskytovala objektivní zpravodajství, a to pravidelně a včetně informací o situaci v autonomní republice Krym. Jelikož situace Krymu byla poněkud problematičtější, OBSE pomáhala příslušným orgánům za pomoci analýz a návrhů řešení tamějších problémů. A to včetně právních a hospodářských záležitostí, např. byl vyslán do oblasti Výbor vyšších úředníků. Mise se angažovala také v ekonomické oblasti, kdy byly na základě doporučení odborníků OBSE vypracovávány návrhy, které by měly přispět k rozvoji ekonomických

¹⁶⁴ OSCE (1997). The OSCE Mission to Ukraine, online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/node/43976>

regionů.¹⁶⁵ Tyto aktivity přispěly k zlepšení situace na Ukrajině i v autonomním regionu Krym.

I díky této misi se podařilo Ukrajině zažehnat vážné nebezpečí etnického konfliktu i separatistického konfliktu. Po uklidnění akutní hrozby se úroveň aktivity OBSE na území Ukrajiny snížila, nicméně i nadále organizace podporovala demokratizaci, vládní práva, dodržování lidských práv, good governance, apod.¹⁶⁶

9.1 Pozorovatelská mise OBSE u ukrajinských voleb

Za doby vlády ukrajinského prezidenta Leonida Kučmy mezi lety 1994 až 2004 bylo nejdůležitější činností OBSE na Ukrajině spojeno s úsilím o propagaci volných a svobodných voleb. OBSE proto měla pozorovatelskou misi na Ukrajině během prezidentských voleb v letech 1994, 1999 a 2004. Rovněž byla přítomna u parlamentních voleb konaných v letech 1998, 2002, 2006 a 2007. Závěrečná hodnocení těchto misí byla nesmírně důležitá, jelikož poskytovala legitimitu těmto volbám. Jak moc velký význam měly tyto mise, se ukázalo v prezidentských volbách v roce 2004, kdy bylo druhé kolo prezidentských voleb označeno nejen pozorovateli, ale i několika nevládními organizacemi za nespravedlivé a to dalo silný impuls pro počátek oranžové revoluce.¹⁶⁷ K tomuto výsledku přispěl fakt, že k této pozorovací misi se připojilo mnoho mezinárodních institucí, jako je Rada Evropy, Severoatlantická aliance a Evropská unie. Jednalo se o jednu z největších

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe. str. 47-48 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

¹⁶⁷ tamtéž

pozorovatelských misí, které byly kdy uskutečněny. Celkový počet mezinárodních pozorovatelů přesahoval hranici třinácti tisíc osob.¹⁶⁸ A ti již den po volbách, 1. listopadu 2004 prohlásili, že ukrajinské prezidentské volby nespĺňovaly značné množství standardů Evropské unie, OBSE a Rady Evropy pro demokratické volby.¹⁶⁹ Demokratické nedostatky a nesplnění mezinárodních standardů na svobodné volby přilákaly větší pozornost Západu a západních institucí na ukrajinské druhé kolo prezidentských voleb. I po druhém kole, kdy těsně vyhrál kandidát Janukovič, volební pozorovací mise prohlásila, že porušil demokratické zásady a zpochybnila regulérnost voleb. Podle předběžného prohlášení ukrajinská centrální volební komise neprojevila dostatek vůle provádět opravdu demokratické volby. Toto prohlášení následovala kritika mnohých evropských politických představitelů, ale i USA. Tato mise byla také jasným úkazem, že pozorovatelské mise mají smysl a mohou být úspěšné, mají-li dostatečné prostředky.

Po kontroverzních volbách v roce 2004 OBSE nezastavilo svoji monitorovací misi a zúčastnilo se kontroly parlamentních voleb v roce 2006. O těchto volbách prohlásilo, že proběhly v souladu s místním volebním zákonem a také splnily mezinárodní požadavky na demokratické volby.¹⁷⁰

Přípravy na monitorování prezidentských voleb v roce 2010 započaly již na podzim předcházejícího roku, kdy ukrajinský ministr zahraničí oficiálně

¹⁶⁸ OSCE (2005). Ukraine Presidential Election, str. 4 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/14674>

¹⁶⁹ ODIHR (2004). International Observation Mission: Presidential Election, Ukraine, str. 1 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/35656>

¹⁷⁰ OSCE (2006). International Election Observation Mission: Parliamentary Elections Ukraine, str.1 [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/18559>

pozval OBSE na pozorování voleb. OBSE vyhovělo přípravami na vyslání více než šesti stovek pozorovatelů.¹⁷¹ Ti volby ohodnotili jako výrazný pokrok oproti posledním prezidentským volbám a splnili většinu demokratických požadavků na svobodné volby, přestože byli nuceni zmínit několik vážných nedostatků.¹⁷²

9.2 Další aktivity a plány do budoucna OBSE na Ukrajině

Současné plány Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě jsou na Ukrajině i nadále široce podporovat posilování demokratických institucí mezinárodní kooperace za účelem snižování organizovaného zločinu, jako je např. obchod s bílým masem. Omezení tohoto typu nelegální činnosti se stalo předmětem ukrajinsko-OBSE dokumentu, který vyhlásil akční plán boje s tímto druhem zločinu. Tento plán byl přijat v roce 2003, další úpravy tohoto plánu následovaly v roce 2005 s tím, že plán počítá s intenzivním bojem proti tomuto zločinu do roku 2010.¹⁷³ K tomuto tématu se na podzim roku 2009 konala konference v Kyjevě, které se zúčastnilo 150 soudců, politiků, a reprezentantů nevládních organizací, OBSE apod., kde diskutovali o možnostech zabránit tomuto druhu kriminální činnosti. OBSE taky poskytuje Ukrajině odborné konzultace s otázkami ekologické likvidace toxických látek, které zůstaly na jejím území po rozpadu Sovětského svazu. OBSE také vyhlásilo společně s ukrajinským ministrem školství spolupráci ohledně vzdělání.

¹⁷¹ Interfax-Ukraine (2010). Over 600 OSCE observers to monitor presidential elections in Ukraine, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.kyivpost.com/news/nation/detail/50613/>

¹⁷² OSCE (2010). International Election Observation Mission: Presidential Elections Ukraine, str. 1 [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/41156>

¹⁷³ OSCE (2010). Combating human trafficking and domestic violence, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/ukraine/43371>

Od roku 2004 se Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě se současně angažuje v otázce rovnosti pohlaví, kdy byl vyhlášen akční plán genderově rovných příležitostí. Ten vedl v roce 2008 k přijetí ukrajinského zákona ohledně domácího násilí.¹⁷⁴

Chceme-li shrnout roli, kterou má činnost OBSE na Ukrajině, musíme konstatovat, že se jedná především o podporu budování demokratických institucí. A svoji nepřetržitou přítomností a činností výraznou měrou přispívá k zabezpečení země od sklouzávání k nedemokratickým metodám. Úsilí OBSE se však neomezuje pouze na tyto oblasti a ve spolupráci s dalšími nevládními organizacemi se angažuje v boji proti obchodu s bílým masem, v podpoře vzdělávání, dodržování lidských práv, ochraně životního prostředí apod.

9.3 Ruský element v aktivitách OBSE na Ukrajině

Ukrajinská vláda většinou schvalovala a podporovala činnost OBSE v podporování svobodných voleb, nicméně když byly ve druhém volebním období prezidenta Kučmy zjištěny nedostatky v demokratickém vývoji, Ukrajina začala více inklinovat ke svému ruskému sousedu ve snaze posílení legitimacy a znesnadnit tak OBSE její monitorovací činnost. Proto například v roce 2003 Rusko za podpory několika zemí ze Svazu nezávislých států a Ukrajiny vytvořilo „Volební monitorovací kodex SNS“, který měl být konkurencí pro standardy OBSE. Fakticky se jednalo o kodex, který měl legitimizovat volby v zemích SNS, i když nebyly svobodné. Ve většině případů se závěry monitorovacích misí SNS neshodovaly s výsledky pozorovacích misí OBSE. Ukrajina ukončila spolupráci s volební monitorovacím kodexem SNS po Oranžové revoluci

¹⁷⁴ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe. str. 51-52 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

v roce 2005. Ruská federace se však i nadále snažila „podkopávat“ autoritu monitorovacího systému OBSE. Například v roce 2005 během summitu OBSE konajícího se v Lublani obvinila ruská delegace ve jménu všech zemí SNS pozorovací mise OBSE z podjatosti, jelikož většinou negativní hodnocení průběhu voleb je ze strany OBSE směřováno do zemí Společenství nezávislých států. Součástí kritiky bylo nařčení z uplatňování „dvojího metru“. Nicméně Ukrajina, Gruzie a Moldávie vydaly společné prohlášení, v němž se distancují od ruské pozice, tudíž tato stížnost nemůže být formulována celým Společenstvím nezávislých států.¹⁷⁵

Závěrem lze k aktivitám OBSE na Ukrajině říci, že jsou primárně zaměřeny na úspěch demokratické transformace z post-totalitního státu. Nicméně aktivity Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě se neomezují pouze na toto téma, ale i na další citlivé problémy ukrajinské společnosti, jako je například obchod s lidským masem nebo rovnost příležitostí pro obě pohlaví. Rusko je velmi často vůči OBSE v opozici a to i přesto, že je právoplatným a plnohodnotným členem této organizace. Přesto Ruská federace často nenásleduje ani hlavní politické snahy organizace. Tato situace se nevztahuje pouze na Ukrajinu, nicméně zde je vidět tento rozdílný postoj ve vzájemných pozicích zřejmě nejmarkantněji. Zde stojí prakticky Ruská federace v přímé opozici vůči OBSE.

¹⁷⁵ Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe. str. 50 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

10 Ruská federace a její závazky v politicko-vojenské dimenzi OBSE

Tradičními tématy politicko-vojenské dimenze bylo odzbrojení, kontrola zbrojení, bezpečnostní dialogy a také tlak na budování bezpečného mezinárodního prostředí. Od devadesátých let dvacátého století začala tato agenda OBSE zahrnovat také prevenci konfliktů, krizový management a postkonfliktní rekonstrukci. V posledních několika letech byly přidány i hrozby ohrožující mezinárodní bezpečnost teprve krátce, případně se berou jako nebezpečí teprve krátkou dobu. Jsou jimi terorismus, organizovaný zločin a obchod se zbraněmi.¹⁷⁶ Co se týče boje proti terorismu, OBSE neschválila příliš dokumentů, jež by stály za pozornost.¹⁷⁷ Naproti tomu v oblasti obchodu se zbraněmi je vidět jistý potenciál i přes poměrně slabé mechanismy. OBSE se soustřeďuje především na lehké zbraně.¹⁷⁸ Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě se především zaměřuje na sklady zbraní, jejich dostatečné zabezpečení, adekvátní uskladnění zbraní a „management“ skladů tak, aby bylo zřejmé, kde je přebytek tohoto typu zbraní a bylo možné tyto přebytky bezpečně zlikvidovat, k čemuž OBSE pomáhá zajišťovat pomoc finančního i technického charakteru.¹⁷⁹

Zájmy politicko-vojenské dimenze jsou namixované v několika, momentálně zmražených, konfliktech (Abcházie, Jižní Osetie, Podněsteří,

¹⁷⁶ Zellner, W. (2005). Managing Change in Europe: Evaluating the OSCE and its Future Role: Competencies, Capabilities, and Missions, CORE Working Paper 13, str.7

¹⁷⁷ Z významnějších lze uvést např. OSCE Human Dimension Commitments on the Prevention of Terrorism, viz <http://www.osce.org/odihr/42555>

¹⁷⁸ Dunay, P. (2009). Russia and its Commitments in the Politico-Military Dimension of the OSCE, str. 30

¹⁷⁹ OSCE (2000). OSCE Document on Small Arms and Light Weapons, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/fsc/20783>

Náhorní Karabach). Zde je ale spíše aplikace této dimenze OBSE zklamáním, a to především v očích Ruska, které vidí příčinu tohoto částečného neúspěchu v neefektivitě nástrojů OBSE. Na dalších řádkách se prioritně soustředíme na jedno téma z politicko-vojenské dimenze, a tím je kontrola zbrojení, a to především v komparaci ruského přístupu s evropským přístupem.

10.1 Příčiny ruské nespokojenosti

Ruská federace si stěžovala na, dle jejího názoru, porušování nedělitelnosti evropské bezpečnosti, která byla několikrát deklarována v mnoha dokumentech OBSE. Stanoviskem OBSE je, že Evropa sdílí bezpečnostní hrozby jako je terorismus, organizovaný zločin, šíření zbraní hromadného ničení, což činí evropskou bezpečnost nedělitelnou. Ruská federace si nestěžovala na toto nahlížení na bezpečnost, vadilo jí podkopávání nedělitelnosti bezpečnosti na starém kontinentu menšími regionálními organizacemi. Dle ruského mínění byla OBSE jedinou skutečně celoevropskou bezpečnostní organizací, ale i přesto se nestala hlavním centrem evropské bezpečnosti. A to především z důvodu, že západní státy daly raději přednost modelu, kdy staví do centra evropské bezpečnosti NATO. Velmi často vůči této výtce byl vznášen argument ohledně práva volby každého státu zvolit si svůj vlastní bezpečnostní rámec, jež v dokumentu KBSE/OBSE schválilo i Rusko.¹⁸⁰

Podíváme-li se do minulosti, lze konstatovat jistý směr, kterým se OBSE vydává. Je jím zesilující se zájem o demokratizaci a lidská práva. Tyto zájmy jsou výsledkem preferencí západních států, nikoliv Moskvy nebo některých postsovětských států. Z ruského pohledu vymizel z OBSE duch bezpečnostní spolupráce spíše k pomáhání méně schopným a

¹⁸⁰ CSCE Helsinki Document (1992). The Challenges of Change, V. CSCE Forum for Security Cooperation, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/39530>

rozvinutým státům, které díky tomu pak čelí požadavkům na následování modelů uspořádání, o které nemusejí nutně stát. OBSE proto již zřejmě nikdy nebude hrát stejnou roli jako v minulosti, vzhledem k demokratické transformaci některých členů a k politickému vývoji. Ruská federace by přesto ráda viděla větší rovnováhu zájmů ohledně politicko-vojenské dimenze OBSE. Moskva požaduje více vojenské agendy na úkor západní primární zájmové oblasti lidských práv. Opravdu se tedy zdá, že požadované rovnováhy lze docílit pouze kompromisním zvýšením důležitosti vojenské agendy, než v pouhém snížení významu lidských práv.¹⁸¹

Nespokojenost Kremlu s OBSE v oblasti politicko-vojenské byla nejhlasitěji slyšet během dvou událostí. V roce 1999 byla projednávána dohoda o rozšíření smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (CFE). Původní smlouva demonstrovala důležitost vojenské bezpečnosti v evropské agendě, rozšíření spíše symbolizovalo odpor Západu pohlížet na kontrolu zbrojení jako na integrační prvek na poli bezpečnosti v Evropě. Druhou zásadní událostí v témže roce bylo letecké bombardování Jugoslávie silami NATO. Kosovská válka znamenala pro Moskvu zlom. Důsledkem tohoto chování je například ruská invaze do Jižní Osetie z roku 2008, kde Rusko argumentovalo, že se jedná prakticky o stejnou akci, jakou zahájilo v roce 1999 NATO v Kosovu a Rusko pouze následuje nastolený diskurs. Ale tyto konflikty můžeme také považovat za důkaz důležitosti vojenské bezpečnosti v Evropě. Kontrola zbrojení byla vždy součástí evropské bezpečnosti a Rusko se stavělo za její pokračování.¹⁸²

¹⁸¹ Dunay, P. (2009). Russia and its Commitments in the Politico-Military Dimension of the OSCE, str. 32

¹⁸² tamtéž str. 32-33

10.2 Ruská vize kontroly zbraní v rámci OBSE

Chceme-li tomuto tématu porozumět, je potřeba se nejdříve blíže podívat na agendu OBSE. Kontrola zbrojení byla součástí agendy OBSE několik posledních dekád. Za zmínku stojí přijetí dokumentu o kontrole lehkých zbraní z roku 2000 a exportní kontrolu protivzdušných zbraní odpalovaných z ramene (MANPADS) z roku 2004.¹⁸³ Tyto dohody byly výsledkem dlouhodobých jednání vzniklých na platformě FSC (OSCE Forum For Security Co-operation), která se již od svého založení v roce 1992 zabývá kontrolou zbrojení, budováním bezpečnosti a dalšími tématy za účelem snížení rizika konfliktu.¹⁸⁴ Rusko není ale spokojeno v přijímání dokumentů, které nejsou výsledkem plnohodnotných diplomatických jednání, ale vnímají je spíše jako účelově založené. Nicméně není zde otázkou, zda Rusko chce kontrolu zbraní, ale spíše po jakém typu kontroly zbraní Rusko touží. Především se jedná o pokračování procesů, jež byly započaty v devadesátých letech. Tedy pokračování jednání o konvenčních silách a jejich případné redukci a budování vzájemné důvěry. Rusko by také v rámci jednání rádo docílilo zrušení „flank rule“ článku 5 ze smlouvy O ozbrojených konvenčních silách v Evropě (CFE), které omezuje počet ozbrojených složek v jihovýchodní Evropě.¹⁸⁵ Zároveň by také Ruská federace ráda více zapojila do diskuse ohledně kontroly zbraní námořních sil. Ostatní státy nemají k tomuto, dosti vágně formulovanému, stanovisku, jasný postoj. Je ale nasnadě, že tato jednání budou během na dlouhou trať. O to více, nahlédneme-li na názor

¹⁸³ OSCE (2004) OSCE Principles for Export and Controls of MANPADS, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/fsc/32593>

¹⁸⁴ OSCE (2012). Forum for Security Co-operation, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/fsc/43187>

¹⁸⁵ CFE Treaty, (1990). Article V, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.acq.osd.mil/tc/treaties/cfe/artbyart/analysis5.htm>

Spojených států amerických na kontrolu zbrojení v Evropě, které se na ni dívají pragmaticky. Jestliže počet tanků a bombardérů bude jistým způsobem limitován a tyto stavy budou podléhat důvěryhodným kontrolám, nemělo by to mít elementární vliv na bezpečnostní situaci v Evropě, není potřeba se jimi příliš zabývat.¹⁸⁶ Spojené státy by raději viděly formální jednání na úrovni rady NATO – Rusko. S touto platformou má ale Rusko několik problémů. Především - že by takováto jednání nevedla k dohodě, která by byla zavazující. Problémem pro Moskvu je také, že by tato jednání neznamena žádný posun k multilaterálnímu pilíři jednání, o který stojí. Jednání pouze s NATO, organizací, s kterou Rusko prakticky soupeří, by vedla k pravému opaku. A zároveň Kreml s nelibostí nese, jak je rada NATO-Rusko silně pod vlivem Spojených států.¹⁸⁷ Ale do budoucna lze doufat v překonání zažitých nepřátelských zvyků z dob studené války a očekávat dohodu.

10.3 Neshody kvůli dohodě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě

Dohoda o ozbrojených konvenčních silách v Evropě, jejíž iniciace započala již v roce 1990, je často označována za základní kámen evropské bezpečnosti. Momentálně je jednání o této dohodě na mrtvém bodě. Tyto problémy nastaly v listopadu 1999 po podepsání „Adaption Agreement“. Jednalo se o nový právně závazný dokument. Zatímco použití „Adaption Agreement“ bylo podmíněné vstoupením v platnost, politické závazky byly vynutitelné ihned. Po několika měsících NATO oznámilo, že se přijme „Adaption Agreement“ co nejdříve, ale jako k přijetí si stanovilo podmínku splnění ruských závazků z CFE závěrečného aktu

¹⁸⁶ Levi, M., O'Hanlon, M. (2005). *The Future of Arms Control*, Brookings Institution Press

¹⁸⁷ Zellner, W., Schmidt, H., Neuneck, G. (2009). *Die Zukunft konventioneller Rüstungskontrolle in Europa – The Future of Conventional Arms Control in Europe*, str. 186-187

– zredukovat a posléze stáhnout ruské ozbrojené složky z Moldávie a Gruzie. Je zapotřebí si uvědomit, že tento požadavek byl vznesen nedlouho po druhé válce v Čečensku. V této době tedy stanovilo NATO podmínku přijetí „Adaption Agreement“ stažení ruských ozbrojených sil z Gruzie a Moldávie na úroveň stanovující původní CFE limity pro severní Kavkaz. Ukázalo se ale, že tento požadavek nejde zcela odůvodnit smlouvou CFE. Jednalo se spíše o snahu o podpoření nezávislosti těchto dvou zemí.¹⁸⁸ Odůvodnění tohoto požadavku přednesla Madeleine Albrightová ve své řeči v Portugalsku, když prohlásila, že CFE nemůže brát v úvahu pouze zájmy NATO, ale také jejich spojenců.¹⁸⁹ Z těchto důvodů neratifikují státy Severoatlantické aliance „Adaption Agreement“ do té doby, než splní Ruská federace své politické závazky. Ačkoliv Rusko začalo částečně plnit požadavky Severoatlantické aliance, politika NATO se nikterak nezměnila a „Adaption Agreement“ neratifikovala. Částečně za to mohl také fakt, že členové aliance byli rozhádáni kvůli konfliktu v Iráku. Rusko proto opakovaně vyjadřovalo svoji nespokojenost s postojem NATO, stejně tak aliance opakovaně vyjadřovala svoji neochotu ratifikovat „Adaption Agreement“. Proto se Moskva rozhodla pozastavit platnost celé CFE dohody. Toto pozastavení vstoupilo platnost 13. prosince 2007. Během tohoto roku se pokusilo najít řešení, jak se pohnout ze slepé uličky bez ztráty tváře. Hledalo klíčku, s kterou by bylo možné uznat ruské politické závazky z Istanbulu za splněné a přistoupit k ratifikaci „Adaption Agreement“ ze strany NATO. Když se zdálo, že se situace začala vyvíjet pozitivním směrem, přišla komplikace ve formě války mezi Gruzii a Ruskou federací v srpnu roku 2008 následovaná ruským uznáním nezávislosti separatistických gruzínských republik Jižní

¹⁸⁸ Dunay, P. (2009). Russia and its Commitments in the Politico-Military Dimension of the OSCE, str. 35

¹⁸⁹ Albright, M. (1997). Speech at the North Atlantic Council, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.nato.int/docu/speech/1997/s970529f.htm>

Osetie a Abcházie. Po tomto se mnozí analytici shodli, že tímto byla smlouva prakticky pohřbena.¹⁹⁰ Nezáleží, který aktér konflikt vyvolal, hlavní problém je, že Rusko v těchto kvazistátech rozmístila své ozbrojené složky a v Abcházii provozuje dokonce leteckou základnu. A právě tato základna byla explicitně zmíněna v Istanbulu, kde bylo řečeno, že ji Rusko musí opustit. A ačkoliv ruské ozbrojené složky přišly na pozvání abchazské vlády, pozvání od ostatních signatářů CFE smlouvy neobdržely. Mezinárodní právo nemá řešení pro takovou situaci. Zřejmě se jedná o nový teritoriální status quo v oblasti, jelikož se dá s pravděpodobností hraničící s jistou předpokládat, že se Abcházie ani Jižní Osetie znovu nepřipojí ke Gruzii. Ruská federace, jakožto garant jejich bezpečnosti si bude na dále v oblasti držet své ozbrojené složky a tím porušovat CFE. Je velmi nepravděpodobné, že by Evropa nebo Spojené státy uznaly tyto dvě nové entity. Proto se zdá být tento problém pro CFE neřešitelný. Nicméně není to úplně bezprecedentní případ, podobná situace nastala v roce 1991 v souvislosti s pobaltskými státy a sovětskými vojenskými základnami na jejich území. Lze tedy říci, že zde prostor pro dohodu je.¹⁹¹

Výše uvedené události spojené s CFE a „Adaption Agreement“ velmi ovlivnily vzájemné vztahy mezi Ruskou federací a členy OBSE, kteří byli současně členy Severoatlantické aliance. Tyto dohody byly uzavírané, resp. domlouváné na pozadí konfliktů, nebo na jejich dozvucích, ve kterých se angažovala i OBSE. Problémy při jednáních u těchto dohod často ovlivňovaly i ruské chování v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

¹⁹⁰ Socor, V. (2008). CFE Treaty Dead and Buried in Georgia, Eurasia Daily Monitor, vol. 5, no. 202, str.1

¹⁹¹ Dunay, P. (2009). Russia and its Commitments in the Politico-Military Dimension of the OSCE, str. 36-37

10.4 Shrnutí Ruské federace a politicko-vojenské dimenze OBSE

Moskva klade důraz na kontrolu zbrojení rámci politicko-vojenské dimenze OBSE. Současně je také poněkud zklamaná tím, čemu se Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě podařilo docílit v oblasti konfliktního managementu. Rusko by rádo zařadilo kontrolu zbrojení do popředí diskuse o evropské bezpečnosti. Pohled evropských zemí můžeme rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří země, které nevidí příliš velký smysl k vracení se k tomuto tématu, dle nich to již není středobod evropské bezpečnosti. Druhou skupinu tvoří země, které sdílejí pohled Ruské federace a rády by se vrátily k jednání o tomto tématu. Ale především z důvodu uspokojení Moskvy a jeho zapojení do oficiálních jednání o evropské bezpečnosti, i když předpokládají, že by tato jednání nenesla žádné výsledky. Momentálně vyhlídky evropské kontroly zbrojení závisí na možném posunu CFE ze slepé uličky. Tedy především na prolomení neochoty států NATO ratifikovat „Adaption Agreement“ společně s ruským ukončením přerušování CFE a v neposlední řadě vyřešení problému Abcházie a Jižní Osetie, což bude vyžadovat dlouho jednání a umění politického kompromisu.

11 Závěr

Předložená práce se pokusila zachytit změny vztahu mezi Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Ruskou federací. Jejich vzájemný vztah ovlivňovaly především události spojené se změnou mezinárodního prostředí v době 90. let, ale i události doby relativně nedávné. Hlavním cílem práce byla snaha co nejlépe zanalyzovat faktory, které je ovlivňovaly. Cílem práce nebylo, a ani vzhledem k jejímu charakteru být nemohlo, poskytnutí komplexní a vyčerpávající analýzy, ale spíše soustředění se na hlavní faktory, které determinovaly vztah mezi OBSE a Ruskem.

První část práce předložila charakteristiku OBSE, kde se nás pokusila krátce zasvětit do historie, struktury, činnosti, právního postavení a způsobu hlasování. Jelikož se jedná o jednu z největších bezpečnostních organizací na světě, bylo tedy potřeba se s těmito fakty seznámit. Stejně tak i na lidskou dimenzi OBSE, která značnou mírou determinuje činnost OBSE.

Práce nám také předložila pohled do vnitroruské debaty ohledně jeho evropské identity a situace v Rusku po rozpadu sovětského impéria v době probíhajících transformace. V této části se práce zmiňuje i o aktivitě západních struktur v Rusku. Tyto události částečně formovaly zahraničněpolitický diskurs Moskvy.

V dalším bloku jsme se podívali na působení OBSE a Ruska v Estonsku a Moldávii, jejich vzájemné ovlivňování a hlavní činnosti v těchto oblastech. V další části nám práce nabízí podobný pohled do konfliktu v Gruzii. Následně nás práce zavedla do Čečenského konfliktu, kde vzájemný vztah OBSE a Ruska ovlivnily především volby a zprávy pozorovatelské mise.

Poté se podíváme na činnost OBSE v Bělorusku, její vývoj v průběhu jejího aktivního působení. Práce neopomíjí ani významný ruský vliv na činnost OBSE v této zemi.

Významným faktorem, který determinoval vztah OBSE a Ruska, byla činnost Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě na Ukrajině. Kde dosáhla řady úspěchů, a to nejen v rámci pozorovacích misí vyslaných za účelem kontroly voleb, ale i v řadě dalších aktivit, jako je třeba boj proti organizovanému zločinu. Na tyto aktivity ale měla vcelku zásadní vliv Ruská federace, tudíž práce se neopomíjí ani tento aspekt.

Pro pochopení zahraničněpolitického vztahu Ruské federace s OBSE je nutně alespoň částečně nastínit její závazky vůči politicko-vojenské dimenzi OBSE. Bylo nutné se podívat na příčiny nespokojenosti Ruska a také na jeho představy kontroly zbrojení v rámci OBSE. Práce nám také nastiňuje situaci po Istanbulsém summitu, kdy dochází k patové situaci vynucování si politických závazků ze strany NATO a jeho neochotou ratifikovat CFE. Díky čemuž dochází k hibernaci dohody a ochladnutí vztahů zahraniční politiky Moskvy vůči NATO, ale i OBSE.

Práce nám ukazuje, že v minulosti spolu OBSE a Rusko mohly konstruktivně spolupracovat, jak tomu bylo v případě Estonska. Ve většině případů však stojí OBSE a Ruská federace spíše v rozdílných pozicích, a to i přesto, že je Rusko plným a významným členem OBSE. Nicméně jak nám práce na několika příkladech prezentovala, není snadné tento vztah paušalizovat a omezit se na krátkou definici vztahu. Vztah OBSE a Ruska je více či méně rozdílný případ od případu, kdy z pravidla záleží na ruských politických a ekonomických zájmech v oblasti a Rusko pak jedná pragmaticky především s ohledem na vlastní zájmy a kooperuje s OBSE na úrovni, která vyhovujeme jemu. Tento vztah Kremlu vůči této organizaci ale není statický a vyvíjí se, jelikož vztah je dynamická entita. Proto by si tato problematika zasloužila další zkoumání, jelikož se jedná o velice zajímavé téma.

Na začátku práce jsme si vytyčili cíl nalézt vhodnou deskripci vztahu mezi Kremlem a Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Jak jsme výše konstatovali, tento vztah je značně komplikovaný a nelze ho popsat jedním, případně několika málo slovy. Ale i přes nutnost definice jejich vztahu obsáhlejší formou můžeme konstatovat, že se nám v práci podařilo, na základě zkoumání vzájemných interakcí, nalézt uspokojivou formu deskripce jejich vzájemného vztahu a že hlavní cíl práce byl naplněn.

12 Seznam zkratek

- AMG - Poradní a monitorovací skupina (Advisory and Monitoring Group)
- CFE - Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (Conventional Forces in Europe)
- HNCNM - Vysoký komisař pro národnostní menšiny (High Commissioner on National Minorities)
- KBSE - Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
- KGB - Výbor státní bezpečnosti (Комитет государственной безопасности)
- MANPADS - Ruční protiletadlové řízené střely (Man-portable air-defense systems)
- MMF - Mezinárodní měnový fond
- NATO - Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organization)
- NGOs - Nevládní organizace (Non-governmental organization)
- OBSE - Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
- ODIHR - Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva (Office for Democratic Institutions and Human Rights)
- OSN - Organizace spojených národů
- PMSSR – Podněsterská Moldavská Sovětská Socialistická Republika
- RF - Ruská federace
- SNS - Společenství nezávislých států
- SSSR - Svaz sovětských socialistických republik
- START - Dohoda o snížení počtu strategických zbraní (Strategic Arms Reduction Treaty)
- START II - Dohoda o snížení počtu strategických zbraní 2 (Strategic Arms Reduction Treaty II)

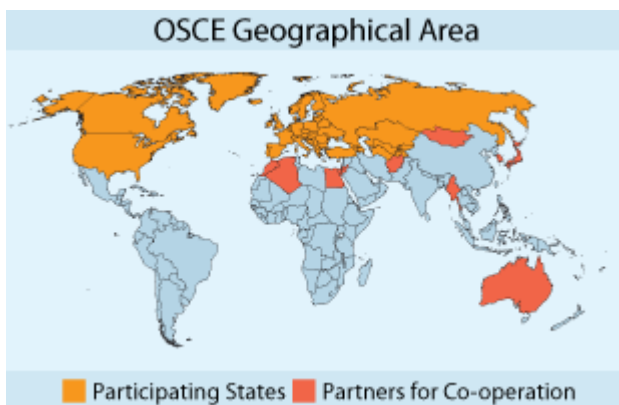
13 Přílohy

1 Logo OBSE

Zdroj: lolodiklo.blogspot.com

2 Mapa členských států a spolupracujících států

Zdroj: polis.osce.org

3. Logo ODIHR

Zdroj: democraticbelarus.eu

14 Seznam literatury

15-CSO/Journal 2. (1992). Conference on Security and Co-operation in Europe, 15th Meeting of the Committee of Senior Officials, Praha, Journal 2.

19-CSO/Journal 3 – annex 3.(1993). Conference on Security and Co-operation in Europe, 19th Meeting of the Committee of Senior Officials, Praha, Journal 3

Aklaev, A. a spol. (1995). Interethnic Conflict and Political Change in the Former USSR, Dundas/Ontario

Arie, B. (1997). The Conference on Security and Co-operation in Europe: basic documents, 1993-1995, Martinus Nijhoff Publishers

Baranovsky, V. (2000). Russia: Part of Europe or Apart from Europe?, Blackwell Publishing

Birkenbach, H. (1998). North-Eastern Estonia: Why no violent conflict?, Harriman Institute, Columbia University, New York

Birnbaum, K. (1979). The Politics of East-West Communication in Europe, Saxon House

Bloed, A. (1993). Monitoring the CSCE Human Dimension: In Search of Its Effectiveness

Brett, R. (1996). Human Right and the OSCE, v Human Rights Quarterly , vol. 18 No. 3; (The Johns Hopkins University press)

CEDIME-SE (2001). Minorities in Southeast Europe: Hungarians of Romania

Crow, S. (1993) The Making of Foreign Policy in Russia under Yeltsin, Munich.

Dunay, P. (2009). Russia and its Commitments in the Politico-Military Dimension of the OSCE

Forsberg, T., Heard, D.(2005). The EU, Human Rights, and the Russian-Chechen Conflict, Political Science Quarterly , Vol. 120

Glover, A. (1995). The Human Dimension of OSCE, Helsinki Monitor

Gribincea, M. (1998). „Trupele Ruse in Republica Moldova -factor stabilizator sau sursa de pergel“

Hernandez-Cata, E. (1994) Russia and the IMF - The Political Economy of Macro-Stabilization, IMF

Jurado, E. (1998). Russian 'Homeland Nationalism' and the Baltic States: Explaining Russia's Policy towards the Diaspora 1991-1997. M.Phil Thesis, St. Antony's College, Oxford

Kaufman, Stuart, Bowers, Stephen R. (1998). "Transnational Dimensions of the Transnistrian Conflict." Nationalities Papers 26

Kirch, M. a A. (1995). "Search for security in Estonia: new identity architecture." Security Dialog 26

Kolsto, P. (1995). *Russians in the Former Soviet Republics*, Bloomington and Indianapolis

Kozhmiakin, Alexander V. (1998). *Expanding the Zones of Peace?*, New York

Kozyrev, A. (1995). *Russia and Human Rights*, *Slavic Review*, Vol. 51, OMRI

Levi, M., O'Hanlon, M. (2005). *The Future of Arms Control*, Brookings Institution Press

Libman, A. (2007). *Regionalisation and Regionalism in the Post-Soviet Space: Current Status and Implications for Institutional Development*, *Europe-Asia Studies*, Vol. 59

Litvak, K. (1996). "The Role of Political Competition and Bargaining in Russian Foreign Policy – The case of Russian Policy Towards Moldova." *Communist and Post-communist Studies* 29

MacFarlane, N. (1994). *Russian conceptions of Europe*, *Post-Soviet Affairs*, Vol 10, No 3, 1994

MacFarlane, N. (1997). *On the Front Lines in the near Abroad: The CIS and the OSCE in Georgia's Civil Wars*, *Third World Quarterly*, Vol. 18, No. 3

McFaul, M. (1999-2000). *Getting Russia Right*, *Foreign Policy* No.117

McGwire, M. (1996). *Russia and Security in Europa*. In: Dawisha, Karen (ed.): *The International Dimension of Post-Communist Transitions in Russia and the New States of Eurasia*, London

Melvin, N. (1995). Forging the New Russian Nation, London

Mendelson, S. (2000). Explaining the International Community's Response to the War in Chechnya, PONARS Policy Memo 143, Publisher CSIS

Mörrike, A. (1998). "The Military as a Political Actor in Russia: The case of Moldova and Georgia." The International Spectator 33

Nigel, G. a Woods, N. (1999). Russia and IMF, International Affairs

Neukirch, C. (2001). Russia and the OSCE- The Influence of Interested Third and Disinterested Fourth Parties on the Conflicts in Estonia and Moldova, Centre for OSCE Research, Germany

OSCE (1994). SBSE: Missia v Gruzii, mimeograph, Tbilisi

OSCE (1999). Istanbul Summit Summary

OSCE (2005). OSCE Human Dimension Commitments, Volume 1, Thematic compilations, Published by ODIHR

OSCE Handbook (1996). Vienna: OSCE

Sakva, R., Webber, M. (1999). The Commonwealth of Independent States, 1991-1998: Stagnation and Survival, Europe-Asia Studies , Vol. 51

Smith, J. (2008) The NATO-Russia Relationship, Defining moment or Déjà vu CSIO

Socor, V. (2008). CFE Treaty Dead and Buried in Georgia, Eurasia Daily Monitor, vol. 5, no. 202

Zaagman, R. (1994). The OSCE high commissioner on the national minorities: An analysis of mandate and the institutional context, v knize The Challenges of Chance

Zellner, W. (2005). Managing Change in Europe: Evaluating the OSCE and its Future Role: Competencies, Capabilities, and Missions, CORE Working Paper 13

Zellner, W., Schmidt, H., Neuneck, G.(2009). Die Zukunft konventioneller Rüstungskontrolle in Europa – The Future of Conventional Arms Control in Europe

Internetové zdroje

Albright, M. (1997). Speech at the North Atlantic Council, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.nato.int/docu/speech/1997/s970529f.htm>

Bart Staes (2003). Persoverzicht Tsjetsjenië - Oktober 2003 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.bartstaes.be/articles.php?id=2845>

Brichambaut, A. (2009) The Return of the Pan-European Security Question , [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/sq/38508>

Caraccilo, D. (2011). Beyond Guns and Steel: A War Termination Strategy, Greenwood publishing group, USIA. (1999). Global Reaction To

Kosovo Crisis [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.ess.uwe.ac.uk/Kosovo/Kosovo-Current_News122.htm

CFE Treaty, (1990). Article V, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.acq.osd.mil/tc/treaties/cfe/artbyart/analysis5.htm>

CIA, The World Factbook. (2011). Georgia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>

CSCE Helsinki Document (1992). The Challenges of Change, V. CSCE Forum for Security Cooperation, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/39530>

Eesti institut (2002). The protection of Human Rights in Estonia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: http://old.estinst.ee/factsheets/factsheets_uus_kuju/the_protection_of_human_rights_in_estonia.htm>

European Forum for Democracy and Solidarity (2009). Georgia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: <http://www.europeanforum.net/country/georgia>

Fedarau, A., Lupan, V., Prytayko O., Sushko, O. (2009). Russia and OSCE operations in Eastern Europe, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf

Gottfried, H. (2002). The OSCE Mission to Moldova and its Role in the Resolution of the Transnistrian Conflict, OSCE Mission member, [online].

[cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW:
http://www.ciari.org/english/osce_mission_to_moldova.htm

Charter 97 (2002). Russia Withdraws Herself From Belarus-OSCE Conflict, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW:
<http://charter97.org/eng/news/2002/06/03/07>

Interfax-Ukraine (2010). Over 600 OSCE observers to monitor presidential elections in Ukraine, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.kyivpost.com/news/nation/detail/50613/>

Kile, S. (2008). Chronology of principal defence and security-related agreements and initiatives involving the Russian Federation and Asian countries, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <
<http://books.sipri.org/files/books/SIPRI99Chu/SIPRI99ChuAp2.pdf>

Kommersant (2007). Russia Lashes Out at the US for Stepping Back, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW:
http://www.kommersant.com/p830172/r_541/US_Foreign_Election_OSC_E/>

Kramer, M. (2000). The Limits of US Influence on Russian Economic Policy, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW:
http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pm_0173.pdf

Los Angeles Times (2003). Moscow Hit for Ending Chechnya Rights Monitoring, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW:
<http://articles.latimes.com/2003/jan/02/world/fg-chech2>

Minority electronic resources, MINELRES. (1999). Presidential Roundtable in Estonia, [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupný WWW: http://minelres.online.lv/mailling_archive/1999-February/000207.html

Mite, V. (2003) Chechnya: Council of Europe's Rapporteur threatens to step down in protest [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://reliefweb.int/node/118239>

ODIHR (2004). International Observation Mission: Presidential Election, Ukraine, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/35656>

Orttung, R. (2009). Russia” in Nations in Transit, str. 449 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.freedomhouse.eu/images/nit2009/russia.pdf>

OSCE (1973). Final Recommendations of Helsinki Consultations [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40213>

OSCE (1990). Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on Human Dimension of the CSCE [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/19394>

OSCE (1990). Charter of Paris For New Europe [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/39516>

OSCE (1990). Treaty of Conventional Armed Forces in Europe [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/library/14087>

OSCE (1991). Document of the Moscow Meeting of the Conference on Human Dimension of the CSCE [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/14310>

OSCE (1991). First Meeting of the Council, Summary of Conclusions Statement on the Situation in the Yugoslavia [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40234>

OSCE (1992). CSCE Higher Commissioner on National Minorities [online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/22252>

OSCE (1992). Prague Meeting of the Council, Summary of Conclusions [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40270>

OSCE (1992). Summary of Conclusions of the Stocholm Council Meeting [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40342>

OSCE (1992). Treaty of Open Skies [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/library/14127>

OSCE (1992). Convention on Conciliation and arbitration within the Conference on Security and Co-operation in Europe [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.cvce.eu/content/publication/2003/8/20/1fe0e56d-0834-410f-a947-1df3e30e245e/publishable_en.pdf

OSCE (1993). CSCE and New Europe, Our Security is invisible [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/40401>

OSCE (1994). The Transnistrian Conflict in Moldova: Origins and Main Issues, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/moldova/42308>

OSCE (1997). The OSCE Mission to Ukraine, online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/node/43976>

OSCE (2000). OSCE Document on Small Arms and Light Weapons, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/fsc/20783>

OSCE (2000). Russian Federation Presidential Election, Final Report, str. 39 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/russia/16275>

OSCE (2004) OSCE Principles for Export and Controls of MANPADS, online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/fsc/32593>

OSCE (2005). OSCE Human Dimension Commitments, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/16363>

OSCE (2005). Ukraine Presidential Election, str. 4 [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/14674>

OSCE (2006). International Election Observation Mission: Parliamentary Elections Ukraine, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/18559>

OSCE (2006). Strengthening the effectiveness of the OSCE, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/mc/23209>

OSCE (2010). Combating human trafficking and domestic violence, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/ukraine/43371>

OSCE (2010). International Election Observation Mission: Presidential Elections Ukraine, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/41156>

OSCE (2011). Overview [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/cio/45639>>

OSCE (2011). What we do [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/what>>

OSCE (2011). Who we are [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/who>>

OSCE (2011). Who we are, History, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <<http://www.osce.org/who/87>>

OSCE (2011). Who we are, Signing of the Helsinki Final Act [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/who/43960>

OSCE (2011.) Office for Democratic Institutions and Human Rights [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr>

OSCE (2012). Employment Human rights [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/employment/43708>

OSCE (2012). Forum for Security Co-operation, [online]. [cit. 2012-1-13]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/fsc/43187>

OSCE Newsletter (1999). OSCE Summit reaches accord in Istanbul, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/secretariat/14712>

OSCE. (2004). РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ВЫБОРЫ ПРЕЗИДЕНТА [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/ru/odihr/elections/russia/33101>

OSCE. (2006). Warsaw declaration, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/pa/37930>

OSCE/ODIHR (2009). Deploys expert team to support Afghanistan elections, OSCE [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://www.osce.org/odihr/elections/51203>

Rodriguez, A. (2008). Russia risk, Chicago Tribune [online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.eiu.com/index.asp?layout=RKArticleVW3&article_id=1353048120&country_id=1750000175&channel_id=&category_id=&refm=rkCtry&page_title=Latest+alerts&rf=0

Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, [online]. [cit.. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

Shkolnikov, V. (2009). Russia and OSCE Human Dimension: a Critical Assessment, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: < http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/Review_XII.pdf>

Smigielski, R. (2011). Is NATO Partnership for Peace in Russia's interests? [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://en.rian.ru/valdai_op/20110630/164923746.html

Teichman, J. (2009). Podněsteří – zamrzlý konflikt. online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://theses.cz/id/q9srv3/102551-937919902.pdf>

Wedel, J. (1998). Aid to Russia [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: http://www.fpif.org/reports/aid_to_russia

Хартия'97 (2009). Офис ОБСЕ сужоужился до уровня кулуарного советника властей, [online]. [cit. 2011-11-3]. Dostupný WWW: <http://charter97.org/ru/news/2009/8/7/20832/>

15 Resumé

Submitted work tries to catch relation changes between Organization for Security and Co-operation in Europe and Russian federation. Their interrelationship was influenced by mostly events that were connected with a change of international environment in the 90's, but also by recent affairs. The primary aim of our work was to analyze factors which affected the mutual relation. The aim of the work was not providing a comprehensive and exhaustive analysis, but rather a focus on the main factors that determined the relationship between the OSCE and Russia.

As our work shows, in the past the OSCE and Russia could work together constructively, e.g. during the Estonia issue. In most cases, however, the OSCE and the Russian Federation stand in different positions, even though Russia is a full and important member of the OSCE. Nevertheless, our work presented us on several examples it is not easy to generalize this relation and find some short definition of their relation. The relation of OSCE and Russia is more or less different from case to case. It usually depends on Russia's political and economic interests in the area. Then Russia's behavior is pragmatic and regards to their own interests and cooperates with the OSCE at a level that suits him. The Kremlin's relation to this organization is not static but it has been evolving because the relationship is a dynamic entity. Therefore, this topic deserves further study for it is a very interesting subject.

In the beginning we had set ourselves to find a suitable description of the relation between the Kremlin and the Organization for Security and Co-operation in Europe. As we noted above, this relation is very complicated and it's impossible to describe it with one or a few words. But despite the need for more comprehensive definition of their relation form, we can say that we managed, on the basis of mutual interaction examination, to find a satisfactory form of relationship description and that the main aim of the thesis has been fulfilled.

Keywords: OSCE, Russia, Relations,